

RODITELJI LGBTI+
OSOBA U EVROPI

IZGOVORI GLASNO!

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

RODITELJI LGBTI+
OSOBA U EVROPI

IZGOVORI GLASNO!

*Postoji izreka koja kaže:
„Šta god sanjamo sami – ostaje san.
Ali ono što sanjamo sa drugima –
može postati stvarnost.“*

Originalni naslov na Engleskom: Tell It Out!

Tekst je nastao i korišćen uz dozvolu Saveta Evrope. Ovaj dokument se objavljuje u dogovoru sa Savetom Evrope, ali pod isključivom odgovornošću prevodioca(a).

Ovaj prevod je nastao uz finansijsku podršku Saveta Evrope. Mišljenja iznesena u ovom delu su odgovornost autora i nisu nužno zvaničan stav Saveta Evrope.

Sadržaj

Uvod	6
ENP Odbor	7
Margarida Lima de Faria	7
PRIČA 1	
 <i>Moja sreća je osvojena uz mnogo suza... upornosti i nade.....</i>	7
PRIČA 2	
 <i>Moj sin me je oslobodio prokletstva krutog, ograničenog uma i uskogrudosti .....</i>	8
PRIČA 3	
 <i>Imala sam prednost.....</i>	10
PRIČA 4	
 <i>Moramo da upoznamo homoseksualnu decu, da ih slušamo i volimo kao što volimo svoju drugu decu .....</i>	11
PRIČA 5	
 <i>Moja ćerka je, zapravo, dečak! .....</i>	13
PRIČA 6	
 <i>Bez obzira na sve .....</i>	14
PRIČA 7	
 <i>To iskustvo nas je promenilo.....</i>	15
PRIČA 8	
 <i>Dvostruko autovanje .....</i>	17
PRIČA 9	
 <i>Nije mi jasno kako je to moglo da se desi .....</i>	18
PRIČA 10	
 <i>Teško je promeniti stari način razmišljanja.....</i>	20
PRIČA 11	
 <i>Otvorena porodica u otežanim spoljnim okolnostima .....</i>	22
PRIČA 12	
 <i>Ništa nije kao što izgleda.....</i>	22
PRIČA 13	
 <i>Bože, kako će moje dete da živi u ovom netolerantnom društvu?.....</i>	25

PRIČA 14		
<i>Bezuslovna ljubav</i>	27	
PRIČA 15		
<i>I stajala sam tako pred svojim voljenim sinom</i>	29	
PRIČA 16		
<i>Napisah ovo pismo da objasnim svoju situaciju</i>	30	
PRIČA 17		
<i>U svakom od nas je neko novo svetlo</i>	32	
PRIČA 18		
<i>„Mama, Pavel želi nešto da ti kaže... on je gej.“</i>	33	
Priča 19		
<i>Čuvali smo to u tajnosti</i>	34	
PRIČA 20		
<i>Stanica metroa</i>	37	
PRIČA 21		
<i>Da li ste se ikada..?</i>	40	
PRIČA 22		
<i>Ako si ti srećan, i ja sam srećna</i>	42	
PRIČA 23		
<i>O autovanjima i vezi</i>	46	
PRIČA 24		
<i>Pokušavamo da shvatimo situaciju</i>	48	
PRIČA 25		
<i>Kako se osećaš kao majka gej muškarca?</i>	49	
PRIČA 26		
<i>Za moju ptičicu</i>	53	
PRIČA 27		
<i>Ti su u prednosti jer možeš da biraš hoćeš li biti dečak ili devojčica, ja to nisam mogla</i>	54	
PRIČA 28		
<i>Rodila sam zdravu devojčicu; danas je to momak, što je zapravo oduvek i bio</i>	56	
<i>Zaključak</i>	58	
<i>Izjave zahvalnosti</i>	58	

Predgovor

Savet Evrope je više puta skretao pažnju na diskriminaciju dece i mladih na osnovu njihove seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i polnih karakteristika (SOGIESC), kao i na izuzetnu važnost roditeljske podrške.

Mnogi se roditelji mogu naći u nedoumici kome da se obrate za savet kad se suoče sa situacijom da se njihovo dete percipira kao neusaglašeno po SOGIESC-u. Iako ne može da zameni savetovanje licem u lice, ova knjiga može da pruži preko potrebnu podršku takvim roditeljima.

Svedočanstva u ovoj knjizi nude upečatljiv uvid u važnost roditeljske ljubavi i ohrabrivanja, bez obzira na SOGIESC deteta. Posledice diskriminacije koje proističu iz dominantnih stereotipa zasnovanih na SOGIESC-u i restriktivnih normi u društvenom okruženju mogu dovesti do toga da dete skriva svoje pravo ja, da zatrpa nesavladiv stres, strah od roditeljskog odbacivanja i potencijal za nesagledivu štetu. Porodica koja prihvata i podržava može svom detetu doneti neslućenu sreću i dobrobit, i pružiti mu iste mogućnosti kao i ostaloj deci da napreduje u životu.

Jedinica Saveta Evrope za seksualnu orijentaciju i rodni identitet stoji uz ove hrabre roditelje koji nude najbolje lekcije o ljubavi i posvećenosti zajedničkim vrednostima u društvu koje je generacije dece diskriminisalo na osnovu njihove stvarne ili percipirane seksualne orijentacije, rodnog identiteta i izražavanja, ili polnih karakteristika. Iskreno se nadamo da će ovi primeri iz stvarnog života biti inspiracija svima koji ih budu čitali.

Eleni Tsetsekou

Šef SOGI jedinice Saveta Evrope

Uvod

Dragi čitaocē,

Ova je knjiga istinski plod ljubavi i posvećenosti, a napravili su je roditelji koji dele jedan zajednički san: da vide svoju decu, posebno onu koja su slučajno LGBTI+, kako žive svoj život u društvu i zajednici koja ih prihvata i afirmiše, dostojanstveno i s ljubavlju.

Radost koji mi roditelji osećamo kad vidimo da su naša deca pronašla ljubav svog života, da su zadovoljna svojim poslom, da su prihvaćena od drugih u zajednici, da žive sa osećajem smisla i pripadnosti... čini vrednim svaki napor koji smo uložili. Srećni smo samo kada su naša deca srećna!

Znamo, međutim, da mnoge porodice tiho pate jer možda nikada neće videti svoju decu ispunjenu i srećnu. Mnoge porodice i dalje, nažalost, žive u strahu i isključenosti: zbog homofobije i maltretiranja u školama, diskriminacije na radnom mestu, ili puke činjenice da nečija ljubav prema nekome istog pola nikad ne bi bila prihvaćena niti pohvaljena.

Evropska mreža roditelja LGBTI+ osoba (ENP) formirana je 2017. godine s ciljem da pruži podršku takvim porodicama, koje se neupadljivo marginalizuju i odbacuju. Okupljajući roditelje da podelimo svoja iskustva, učimo jedni od drugih i osnažujemo jedni druge da verujemo u безусловnu ljubav, uprkos mnogim preprekama ili ugnjetavanju s kojima se suočavamo. Težimo da živimo u nadi, da gradimo društva u kojima se poštuju pravičnost i dostojanstvo, imajući u vidu da smo svi različiti, ali da svi doprinosimo opštem dobru. Snažne podele se prevazilaze samo otvorenim srcem i iskrenim dijalogom. To znamo iz iskustava koja smo proživeli u svojim porodicama. Sada želimo da podelimo ovo: moramo da izađemo iz ormara i progovorimo... da kažemo istinu o našim LGBTI+ sinovima i kćerima, i da to ispričamo svetu!

Iz prve ruke smo videli i okusili bol i patnju socijalne isključenosti; pretrpeli smo gubitak gledajući kako nam izmiču suicidalni članovi porodice; bili smo svedoci raspadanja porodica zbog neprihvatanja LGBTI+ članova. To mora prestati. Moramo da spasavamo živote. Moramo da spasavamo porodice.

Dok čitate ove priče, pokušajte da zamislite osnovne emocije i unutarnji

put koji ljudi prolaze samo da bi ostali pri zdravom razumu i suočili se sa svakodnevnim nevoljama. Pokušajte da se stavite u položaj onih koje možda poznajete, koji stoje pored vas ali su za vas i dalje „nevidljivi“ – nevidljivi i za društvo. Budite njihova podrška i budite promena za kojom društvo žudi, da zaštitite one koji su ranjivi, isključeni ili sami.

Vaš glas je važan! Pomozite ENP-u da dopre do što većeg broja ljudi. Hvala vam na spremnosti da čitate i naučite nešto o nekim drugačijim porodičnim stvarnostima. Pozdravljamo vaše povratne informacije i podršku da informišemo druge o ENP. Vaša uloga u izgradnji bezbednog i pravednog okruženja za LGBTI+ osobe na kraju će biti korisna za sve nas – jer mi smo, ipak, samo jedna porodica čovečanstva!

ENP Odbor

Margarida Lima de Faria

Žozef & Žozena Peregín

Sven Stabrot

Kristofer Vela

PRIČA 1

Moja sreća je osvojena uz mnogo suza... upornosti i nade.

Fernanda Ferreira, Portugalija

„Tata, mama... samo želim da vam kažem da sam gej.“ Sumnja me je dugo proganjala. U početku sam bila izuzetno uplašena i tužna, jer je moj sin Pedro bio ozbiljno bolestan, veoma depresivan i izolovao se od svih i patio od napada panike. Ukratko, njegovo mentalno zdravlje se pogoršavalo. Bez obzira na to da li je gej ili bolestan, moja glavna briga i prioritet bilo je njegovo mentalno zdravlje. Bila sam i uplašena i tužna jer sam sumnjala da mogu da mu pomognem. Sumnjala sam da li ću biti dovoljno jaka da se izborim s mentalnim problemima svog sina, ali sam se brinula i da ću morati da se suočim s homofobijom i predrasudama u sopstvenom domu. Uprkos mom potpunom neznanju o homoseksualnosti, istina je da me to nije mnogo brinulo. Pedrov otac je, s druge strane, bio skrhan.

Plašila sam se spoljnog sveta, kako će se društvo odnositi prema Pedru zbog njegove orijentacije. Plašila sam se i kako će reagovati naša šira porodica, da li će ga prezirati, ili ga neće poštovati... Pa sam, dok sam se bavila Pedrovim zdravljem uz pomoć lekara i bolničkog lečenja, tražila na internetu i informacije o homoseksualnosti. Preko interneta sam saznala da su predrasude i homofobija veoma rasprostranjeni širom sveta. Bio je to veliki šok za mene... Bila sam zapanjena svojim otkrićima i užasnula me je pomisao da ću možda morati da krijem pravo ja svoga sina, ili da se nosim s postojanjem „užasne“ porodične tajne. Da živim u laži. Osećala sam da neću moći da se izborim s tim.

A onda sam ugledala svetlo na kraju tunela. U jednoj od svojih internet pretraga otkrila sam AMPLOS – Udruženje roditelja za slobodu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. AMPLOS je osnovan samo godinu dana ranije, i odmah sam stupila u kontakt s njima. Danas sam mnogo srećnija i spokojnija, a ta moja sreća je osvojena uz mnogo suza, upornosti i nade. Vrativši se studijama nakon više od godinu dana prekida, Pedro je uspeo da diplomira na univerzitetu. Sada je završio i master studije. AMPLOS je mnogo značio mojoj porodici i meni. Naučila sam da se ne smemo plašiti slobodnog razgovora s ljudima o ovom pitanju. Pedrov otac je postao

prosvetljenija osoba. Kod kuće više nema tajni. Imati gej sina smatram privilegijom. Bilo je to, i još uvek jeste, veoma obogaćujuće iskustvo. Dok sam ranije svet gledala crno-belo, sada uživam u punom spektru njegovih boja.

PRIČA 2

Moj sin me je oslobodio prokletstva krutog, ograničenog uma i uskogrudosti

Anonimus, Norveška

Mislila sam da imam devojčicu. Moje jedino dete; plavuša, vitka, lepa i ženstvena – mnogo ženstvenija nego što sam ja ikada bila. Visoke potpetice, najnovija moda. Ispostavilo se da grešim. „Mama, ja sam mladić. Nisam devojka“, rekla je moja osamnaestogodišnjakinja. „Ne mogu više da živim kao devojka. Ja sam muškarac iznutra.“

Bila sam skrhana. Nisam se slagala stim. Nisam htela to da prihvatim. „Ali jedva da si nosila farmerke“, tvrdila sam, „i uvek nosiš visoke štikle i upadljivo ženstvenu odeću. Kako možeš da budeš muškarac?“ Odgovor mi je pomogao da razumem: „Jedini način na koji mogu da se suočim sa svetom u ženskom obliku jeste ako se osećam kao muškarac preobučen u ženu.“ To me je pogodilo. Imalo je smisla.

I to je postalo stvarnost. Nepoznata, zastrašujuća stvarnost. „Ona“ je morala da postane „on“ u mojim mislima i mom govoru. Bilo je teško. Plakala sam, paničila sam, proklinjala ceo svet. Provodila sam beskrajne besane noći, bila sam skrhana. Oplakivala sam gubitak svoje ćerke. Nisam imala pojma šta da radim. Osećala sam se kao idiot; kako je moguće da to nisam videla?

Polagano, moja ćerka je postajala moj sin. Sve je to bilo novo za mene. Srećom, njemu nije bilo tako novo. Pomogao mi je da pronađem ljude s kojima ću razgovarati, koji su znali o čemu se radi. Pronašao je za mene knjige i sajtove koji su mu pomogli da mi sve to objasni. To me je nateralo da bolje razumem. Ali nije me sprečilo da se brinem.

Mnogo sam se plašila za njega. Bila sam bolesna od brige kakav će biti njegov život. Svakodnevno su me plašile statistike samoubistava mladih transrodnih ljudi. Hoće li on preživeti to? Hoće li dobiti odgovarajuću

zdravstvenu negu? A šta je s ljubavlju? Kako će pronaći ljubav? Nisam poznavala nikoga ko je transrodan, nisam poznavala nikoga poput njega ko je našao ljubav. I šta je s poslom? Da li će uopšte moći da nađe posao, pored tolikog neznanja i predrasuda? Takve su me misli morile.

Vreme je prolazilo, moj tinejdžer je postao mladić. Uz dijagnostiku, hormonsku terapiju i operacije uspeo je i da nastavi školovanje. Trajalo je malo duže od proseka, naravno, ali nekako se snašao. Moj prvi strah bio je da neće naći nekoga koga će voleti. Pogrešila sam; ljubavnih interesovanja nije nedostajalo. Bilo je mnogo mladića koji su hteli da izlaze s njim, i sada je već nekoliko godina u stabilnoj ljubavnoj vezi sa svojim dečkom. Postepeno je nestajao i moj strah za njegovo mentalno zdravlje.

Pojavio se kao srećnija i smirenija verzija sebe nakon tretmana potvrđivanja roda. Postao je samouvereniji i aktivno se angažovao u poboljšanju situacije drugih ljudi s rodnom nepodudarnošću u Norveškoj. Danas je muškarac; homoseksualac, sjajan, bistar transrodni muškarac koji je poštovan i voljen. Sada mi izgleda čudno što sam ga ikada videla kao devojkicu. On je muškarac. Isto je i sa poslom; izgleda da ni tu nema problema. Strašno mi je laknulo, i mnogo sam zahvalna na ovakvom ishodu.

Šta sam iz svega ovoga naučila? Mnogo! Smatram se veoma srećnom zbog ove životne lekcije. Naučila sam lekcije o ljubavi i o rodnoj i seksualnoj raznolikosti. Stekla sam uvid u teme u društvu kojima treba da se pozabavimo. To mi je dalo smisao. Ali sve to je, pre svega, učinilo moj um visprenim i fleksibilnim. Moj sin me je oslobodio prokletstva krutog i ograničenog uma i uskogrudosti. Hvala mu!

PRIČA 3

Imala sam prednost

Agneš Đeman, Mađarska

Iako sam oduvek znala da je moje dete drugačije od ostalih devojkica, odbijala sam svaku primisao da nije strejt. Nije volela da se igra igračkama za devojkice, već je volela dečачke sportove. Nije volela da nosi haljine; od malih nogu je odlučila da nosi najneutralniju odeću. Jednog dana sam porazgovarala s njom o tome. Dogovorile smo se da sačekamo dok ona ne bude sigurna, i da i meni damo vremena. Smatrala sam da je moja greška to što ona sebe nije prihvatila, ali mislim da je samo u meni bio problem

jer nisam želela da prihvatim da je privlače žene.

Kada mi je rekla da ima devojkju, pokušala sam da saznam šta sam pogrešila. Krivila sam sebe; mislila sam da je to moja greška. Bila sam razočarana. Nešto drugo sam očekivala i od svog i od njenog života. Niko vas ne uči da ne treba da planirate život svog deteta umesto njega. Niko vas ne uči šta da radite kada se vaše dete razlikuje od onoga što društvo očekuje. Imala sam prednost koju drugi roditelji nemaju. I ja sam bila drugačija, jer sam invalid i suočavala sam se s diskriminacijom. Morala sam da se borim da budem priznata i prihvaćena. Sada sam tek mogla da razumem bol svoje majke i njeno insistiranje da vredno učim, jer i ja sam se bojala da će moju ćerku ljudi povrediti ili ismejati. Plašila sam se da će biti izolovana i nesrećna jer neće imati prijatelja ili naći nekoga ko je voli. Da neće imati dece. Da će me ljudi sažaljevati ili prezirati jer nisam znala kako da podignem „normalno“ dete.

Na sreću, moji strahovi se nisu obistinili. Moja ćerka je divna ličnost. Osvaja sve oko sebe svojom nežnom, dobrohotnom i brižnom ljubavlju. Ona je pametna i, povrh svega, odlična organizatorica. Nije ni čudo što LGBTK zajednica računa na nju i njene kreativne ideje. Ima dobro srce, uvek je spremna da pomogne; otvorena je, velikodušna i hrabra. Šarmira svakoga i okružena je ljudima koji žele da budu u njenom društvu. Ima partnerku s kojom zajednički podiže dete i nedavno se udala za svoju devojkju. Mislim da je – ako ništa drugo – ono za šta smo najpre mislili da su nedostaci postalo nevažno. Teškoće s kojima se suočavala samo su je učinile jačom i boljom osobom. Mislim da je to i mene promenilo. Trudim se da je budem dostojna i veoma sam ponosna na nju.

PRIČA 4

Moramo da upoznamo homoseksualnu decu, da ih slušamo i volimo kao što volimo svoju drugu decu

Pepe i Puri, Španija

Mi smo Pepe i Puri. U braku smo četrdeset devet godina. Živimo u Sevilji (Španija). Mi smo članovi Ichthis-CVKS Familia, hrišćanske grupe roditelja i rođaka LGBTI+ osoba. Imamo troje dece, a najstarije, po imenu Hose Enrike, jeste gej. Ovo je priča o njegovom „autovanju“ pred nama.

Pepeova priča

Supruga mi je ispričala da se naš sin autovao pred njom, i da mu je ona rekla kako su njena ljubav i osećanja prema njemu ostala ista, jer je on kao i njegov brat i sestra, i da su svi oni njena deca. Žena mi je, takođe, kazala da je naš sin svojevremeno hteo da se autuje preda mnom. Dani su prolazili, ali mi on nije rekao ništa o tome da je gej. Shvatio sam da je zabrinut i tužan, možda zbog toga što ne može da nađe pravi trenutak da mi to kaže. Pa sam rekao sebi: „Ovako dalje ne ide, teško mu je“, i otišao sam ja u njegovu sobu (tada je živio s nama) i rekao mu: „Tvoja mama mi je kazala da si homoseksualac, a ja mislim isto što i ona: moja ljubav, naklonost i osećanja prema tebi nisu se promenili; volimo te koliko volimo i tvog brata i tvoju sestru; Znamo da nisi odlučio da postaneš homoseksualac, ali Bog te je stvorio takvog kakav jesi, i to se ne može promeniti jer ti je u genima.“ Sin me je zahvalno pogledao i rekao: „Hvala, tata.“ I zagrlili smo se. Smatram da smo veoma srećna porodica i vaspitavamo naše troje dece na isti način, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju. Prihvatili smo stvari kakve jesu. Jedino se plašim da deo društva još uvek ne shvata da je i homoseksualac Božije dete, i da ne treba loše da govore o njemu. O ljudima ne treba suditi prema njihovoj seksualnoj orijentaciji. Ono što je zaista važno jesu njihova dobrota i ponašanje, a moj sin je divna osoba, veoma dobar čovek i hrišćanin. Ponosan sam na njega, kao što sam ponosan na svoje drugo dvoje dece.

Purina priča

Kada se moj sin autovao, bilo mi je žao što mi to nije rekao ranije, i što je patio svih tih godina a da to nije podelio s nama. Volim ga duboko, kao što volim i svoje drugo dvoje dece, i ta ljubav se nikada neće promeniti. Moj sin je Božije dete, kao i svi mi. Nije bolesna osoba. Homoseksualnu orijentaciju dao mu je Bog, a Bog nam je dao i divan dar kada se on rodio. Moramo da upoznamo homoseksualnu decu, da ih slušamo i volimo kao što volimo svoju drugu decu. Moj sin ima neke kvalitete koje bismo mi heteroseksualci želeli da imamo. Dobar je hrišćanin, vernik, želi da bude deo Crkve, iste one crkve koja neke grupe ljudi odbija. Pomirljivog je duha i veoma sam ponosna na njega. Zaista uživam kada smo zajedno za praznike, provodimo dan negde zajedno, imamo porodični ručak i još mnogo toga. Autovao se pred svojom braćom i sestrama, rođacima, i svi ga i dalje mnogo vole i dele svoja iskustva s njim. Ne bih menjala svog gej sina ni za

koga drugog, jer su njegove vrednosti božji dar.

Jedino se plašim da bi deo Crkve, deo društva i neki ljudi mogli da mu naude zbog njegove seksualne orijentacije.

PRIČA 5

Moja ćerka je, zapravo, dečak!

Marija Avgusta Santos, Portugalija

Rodila sam bebu s trideset pet godina. Prelepo, mirno i silno željeno dete koje je iz divne mališanke izraslo u potpuno ostvarenu, veoma inteligentnu tinejdžerku. Osećala sam se ispunjeno, i kao majka i kao osoba. Pubertet nije prošao bez trzavica, ali ukupna slika je, kao i uvek, bila idilična – sve dok nije prestala to da bude!

Telefonski poziv iz škole bio je šokantan: moja ćerka nije bila u školi nedelju dana, iako sam je viđala ujutro kako, kao i obično, izlazi iz kuće da bi uhvatila školski autobus... Odmah sam izašla iz kancelarije i zatekla je kod kuće, u njenoj sobi, gde bi se vraćala svakog jutra tokom cele te nedelje čim vidi da sam ja izašla...

Mogla sam da osetim njenu nelagodnost, ali nijedna od nas nije uspela da nađe prave reči za taj osećaj. I dalje smo vodile duge i ozbiljne razgovore, ona je i dalje bila ljubazna kao i uvek, ali nešto se promenilo. Odlučili smo da počne da ide kod dečjeg terapeuta, i tako je i učinila... U međuvremenu je počela da odbija da nosi haljine, želela je da se ošiša na kratko i nije počela da se depilira ili šminka, za razliku od drugih devojčica njenih godina. Jedne večeri je, konačno, otkrila šta ju je toliko dugo mučilo: osećala je da je ona, zapravo, dečak! Nagonski sam znala da je najvažnije da je uverim da je moja ljubav prema njoj ostala netaknuta, i da potražim informacije o tome šta znači biti transrodan. Takođe, trebalo mi je vremena da u potpunosti internalizujem obim te ispovesti. Pokušala sam da kombinujem svoju prvobitnu reakciju da joj pomognem i zaštitim je s nekim elementarnim zdravim razumom: bila sam odrasla osoba, i trebalo bi da se uverim da li je u pitanju hir ili psihološko/psihijatrijsko stanje pre nego što potpomognem bilo kakve nepovratne promene. Dijagnoza je potvrđena dve godine kasnije.

Moj sin je započeo terapiju zamene hormona, a kasnije i hiruršku stranu tranzicije.

Lagala bih kada bih rekla da mi moja devojčica ponekad ne nedostaje... i još uvek sam veoma zabrinuta zbog transfobičnih napada i zbog toga koliko bi mu moglo biti dodatno teško da pronađe neki zahtevniji posao i ostvari srećan porodični život s nekim ko ga voli i poštuje.

Ali on je i dalje ona ista, divna i veoma nadarena osoba koju sam rodila pre dvadeset četiri godine, i svaki dan se divim njegovoj hrabrosti, duhovitosti i veličanstvenim postignućima. Verujem u njega i duboko u sebi znam da će dobiti svu sreću koju zaslužuje u životu, i nadam se dok sam još tu da tome budem svedok!

PRIČA 6

Bez obzira na sve

En Rigni, Irska

Zovem se En. Majka sam dvoje dece, sina i ćerke. Živim u ruralnoj Irskoj, u okrugu Roskomon. Kada je imao šesnaest godina, moj sin Darag mi je rekao da je gej. Bili smo u šetnji u obližnjoj šumi kada je rekao da ima nešto da mi kaže. Izgledao je veoma zabrinuto dok mi je govorio da je gej. Nisam to očekivala, i počela sam da plačem. Pitao me je zašto plačem, a ja sam mu rekla da sam tužna jer neću imati unuke. Dotad mi unuci nikad nisu pali na pamet. Zagrlila sam ga i rekla mu da ga volim, bez obzira na sve.

To je bilo 1998. godine, i tada nisam poznavala nijednog homoseksualca. U to vreme se mnogo pričalo o tome da gej muškarci umiru od side. Bila sam zabrinuta za svog sina. Znala sam da će mu život biti komplikovan i pun izazova. Odlučila sam da se edukujem o LGBT zajednici, i pozvala sam broj telefona za pomoć roditeljima LGBT dece. Dugo sam razgovarala s divnim čovekom koji je ublažio mnoge moje strahove i brige kao majke. Najveća briga bila mi je da će mog sina pretučiti ili iskoristiti stariji muškarci. (Isti tu brigu imam i kad je moja ćerka u pitanju.)

U to vreme je u Dublinu postojala grupa za podršku LGBT osobama starosti 16–18 godina i organizovali su edukativne razgovore za mlade o svesti o zdravlju i bezbednosti. Moj sin se pridružio toj grupi. Nažalost, u ruralnoj Irskoj u to vreme nije postojala podrška za LGBT zajednicu.

Moj sin se preselio u Dublin, gde je proveo divne godine stičući prijateljstva za ceo život i aktivno je učestvovao u dablinskoj Paradi ponosa svake godine.

Sada je 2018. godina, moj sin Darag živi u Nemačkoj sa svojim mužem Liorom i imaju prelepu dvogodišnju ćerku Emu, koja je donela mnogo radosti mojoj porodici. Imati sina koji je slučajno gej probudilo je u meni inače uspavan borbeni duh. Bila sam veoma aktivna tokom referenduma o ravnopravnosti brakova u Irskoj 2015. Moja ćerka Kara i ja smo u Roskomonu išle od vrata do vrata. Ostvarili smo ubedljivu pobedu kada su Irci glasali da LGBT zajednica ima ista prava kao i svi ostali da se venčavaju sa osobom koju vole.

Jedan od najsrećnijih dana u mom životu bio je onaj kada sam bila svedok na venčanju mog sina Daraga s ljubavlju njegovog života, Liorom, u Roskomonu.

PRIČA 7

To iskustvo nas je promenilo

Korado i Mikela, Italija

„Razgovor i otvaranje od srca do srca, od usta do usta, načini koji su nam omogućili da otkrijemo da nismo sami.“

Kad pomislite da ste pronašli sve prave odgovore u svom životu, život često promeni pitanja, na šta nas često podseća naša prijateljica Mara. Pre četiri godine je pitanje našeg sina Simona, koji je petnaest godina ranije otkrio da je gej – „Pa šta vi radite za mene i za one poput mene, vi koji toliko činite za venčane i verene parove u vašoj parohiji? Šta radite za one koji su isključeni iz svojih porodica ili iz svoje Crkve?“ – promenilo naš miran život roditelja troje dece i bake i deke petoro unučadi.

To pitanje nas je pogodilo pravo u srce: bio je u pravu! Od tada se sve promenilo. Preispitali smo se i shvatili da nije dovoljno samo to što smo mnogo godina ranije prihvatili realnost našeg sina, već da danas moramo da se otvorimo i prema drugim roditeljima, sinovima i ćerkama. Da bismo to učinili, bilo je dovoljno jednostavno se pokazati u javnosti, što je omogućilo drugim parovima da nam priđu i podele svoja iskustva kao roditelja homoseksualnih dečaka i devojčica.

Prema našem iskustvu, bilo je privatnih susreta, poziva na večeru, otvorenih razgovora, priče od usta do usta, i sve nam je to omogućilo da otkrijemo da nismo sami. U stvari, samoća i osećaj neuspeha zatvarali su i roditelje u „orman“ iz kojeg je veoma teško izaći.

I nastala je grupa „Davide“, u Parmi: našu grupu čini sedam bračnih parova i gej mladića, od kojih su dvojica, uzgred, sklopili građanske zajednice (italijanski oblik braka za homoseksualne parove).

Počeli smo da se sastajemo svakog meseca da bismo podelili priče iz svojih i njihovih života, njihove strahove i brige, ali i njihove spoznaje i otkrića, pozdravljajući svačije iskustvo kao dragocen poklon. Najpre smo iskusili radost slušanja, osećanja prihvaćenosti, osećanja da više nismo sami.

Razmišljajući tada i moleći se Božijoj promisli, shvatili smo kako Otac nebeski voli naše sinove i kćeri takve kakvi jesu. On je osmislio naš sopstveni plan ljubavi: otkrivanje sreće je biti voljen, da bismo se otvorili darujući sebe, da bismo mogli da volimo.

Jasno je da je to drugačiji način ljubavi, drugačiji ljubavni odnos, ali ništa manje intenzivan, istinski, oslobađajući i vredan življenja. Ta sigurnost nam je umirila dušu kao roditelja zabrinutih za sreću svoje dece, ali i zabrinutih da bi ona mogla da izgube veru (što se, nažalost, dešava) zbog osećaja da ih hrišćanska zajednica odbacuje ili zabranjuje.

Od samog početka, zapravo, bili smo čvrsto ubeđeni da držimo svoju decu jednom rukom, a Crkvu drugom, pokušavajući, ponekad rastrzani, da ne izgubimo nijedno od to dvoje, niti da bilo koga od njih uklonimo ili napustimo.

Ponekad se u tom pokušaju osećamo kao razapeti, ali znamo da smo u dobrom društvu! Na svom putu smo sretali grupe LGBT vernika, mladiće i devojke u raznim italijanskim gradovima, koji istrajavaju u veri, i svaki put smo bili zadivljeni njihovom verom i intenzitetom njihove molitve. To je ono što smo mogli da osetimo, čujemo i vidimo i u njihovim životima. Bio je to i način na koji nam je Proviđenje pokazalo da prihvatimo i podržimo roditelje u nevolji, stvarajući mrežu u kojoj je prijateljstvo postalo opipljivo kroz bliske veze s kraja na kraj Italije.

To iskustvo nas je promenilo.

Proživljavamo obnovljen i širi oblik roditeljstva: prihvatanje našeg sina u njegovoj stvarnosti bilo je način da ga po drugi put rodimo. Prihvatiti, podržati, ohrabriti druge roditelje i druge sinove i kćeri za nas je bio način da postanemo roditelji i po treći put. Takođe, to nas je nateralo da rastemo na putu vere u autentičnijem i dubljem susretu sa Gospodom, s njegovom Rečju, u neprestanom traženju da znamo i vršimo Njegovu volju. Ovo iskustvo je otvorilo i naša srca, otkrivajući lepotu različitosti i podržavajući one koje

zbog njihove različitosti odbacuju, ismevaju, poriču.

Zbog toga smo zahvalni Gospodu i osećamo da smo blagosloveni roditelji!

PRIČA 8

Dvostruko autovanje

Eva Tuza, Mađarska

Dvostruko autovanje. Morali smo da se autujemo dva puta. Prvi put kada nam je ćerka rekla da je privlače devojke. Drugi put, godinu dana kasnije, kada nam je rekla da je preispitala svoja osećanja i da je sigurna da je transrodna. Oba puta sam bila šokirana. Nisam znala šta se to dešava. Svet mi se rušio i bila sam ophrvana mislima:

– Kako se to dogodilo?

– Da li je bila zlostavljana? Da li se zbog toga tako oseća?

– Zašto nisam to ranije primetila?

– Da li sam ja uradila nešto loše?

– Da li se nešto desilo dok sam bila trudna?

Kod ovog drugog autovanja shvatila sam da bih – koliko god me slomilo prvo autovanje, kad mi je ćerka rekla da voli devojke – bila srećna da je to bilo to. Bilo je teže prihvatiti je kao muškarca, nazvati je drugim imenom, gledati njenu transformaciju...

Prvo i najvažnije, plašila sam se da će biti povređen/a. Plašila sam se da će biti izolovan/a i nevoljen/a. Mislila sam da će mu/joj biti teško u životu. Zatim su se pojavili drugi strahovi:

– Šta ako je zbunjena svojim osećanjima?

– Šta ako kasnije shvati da nije transrodna osoba, a da više nema povratka?

– Posle operacije ona nikad više neće biti ista.

– Šta se dešava ako dođe do komplikacija tokom operacije?

– Kako će njeno telo reagovati na hormone?

Sada sam spokojnija, ali su moja osećanja u vezi s tim i dalje uzburkana. Dolaze u talasima. Nekad slaba, nekad jaka. Prošle nedelje, kada smo dobili zeleno svetlo za ime i promenu roda, naša sreća je zasenila naše strahove. Da li je napravljen pravi izbor? Prekasno je za povratak. Sada je to bilo trajno.

Drugi osećaj koji me obuzima – i koji me još uvek iznenađuje – jeste: „Bože, zauvek sam izgubila svoju ćerku.“ Naravno, znam da je transrodni

mladić i da devojke koju sam rodila više nema. Gde je ona? Moja ćerka je zaista umrla, bespovratno. Nisam sa njim podelila ove misli jer bi ga to povredilo. Kao majka, sama sam s tim osećanjima.

Imam sina. Toliko ga volim. Dala bih za njega život. Ali gde je moja ćerka? I nju želim. Treba li da oplakujem njen gubitak? Gde da je sahranim? Ona živi u mom srcu i ne mogu da je ubijem. Ponekad se osećam kao užasna majka jer je moj sin konačno srećan, a ja i dalje patim.

PRIČA 9

Nije mi jasno kako je to moglo da se desi

Majka Simona, Litvanija

Majka sam dvoje odrasle dece, dvadesetčetvorogodišnjeg sina i transrodne ćerke koja sada ima dvadeset šest godina. Pre samo pet godina još uvek sam bila sigurna da podižem dva sina. Kada mi je starije dete reklo da je trans žena, nisam baš mnogo razumela. Dotad sam gledala samo nekoliko TV emisija o tome da neko želi da izgleda kao suprotan pol, ali nikad nisam ni pomislila da bi to moglo da bude tako ozbiljno.

Dok sam gajila svoju decu, nikada nisam primetila nikakve naznake kod starijeg deteta, kao što je interesovanje za igračke devojčica ili želja da nosi ženske haljine ili suknje, pa su te vesti bile za mene potpuni šok. Nisam mogla da shvatim kako je to moglo da se desi u našoj porodici, koja se, činilo mi se, ne razlikuje od drugih običnih porodica. Moja deca su porasla zdrava, imala dobre ocene u školi i studirala na univerzitetima! Nakon što sam primila te vesti, bila sam pod strašnim stresom, mnogo sam plakala i čak doživela kratkotrajnu depresiju. Htela sam da razgovaram s nekim ko je bio u sličnoj situaciji kao ja, ali nisam poznavala nikog takvog, pa je taj period bilo veoma teško izdržati.

Kako smo i njihov otac i ja veoma negativno reagovali, to je nateralo naše dete da još jednom pokuša da živi kao „normalan mladić“ – da nađe devojku i pokuša da zaboravi svoju pravu prirodu. Međutim, taj pokušaj nije bio uspešan i dve godine kasnije moja ćerka je definitivno odlučila da počne s tranzicijom. Drugi put nije bilo tako bolno jer sam duboko u sebi znala da se to može dogoditi bilo kad. Nakon što sam mnogo puta ponovo razmišljala o prošlosti, setila sam se da sam je videla u kupaćem kao se štupa za obraze na kojima tek što su počele da izbijaju dlake, kako se teško prilagođavala

u školi, menjajući je nekoliko puta, pored toga što se uvek interesovala za razna duhovna i verska iskustva. Na ćerkin podsticaj, konačno sam počela da se interesujem za fenomene homoseksualnih i transrodnih osoba. Počela sam da pohađam grupu za samopomoć za roditelje LGBT* dece. Upoznajući tamo druge majke, slušajući njihova svedočenja, konačno sam shvatila da nisam sama u Litvaniji, da postoje ljudi koji me razumeju, s kojima mogu da podelim svoje strahove i osećanja, zbog čega se osećam mnogo bolje. Zahvaljujući toj grupi, dobila sam priliku da učestvujem na međunarodnom sastanku LGBT* roditelja na Malti. Upoznavanje s roditeljima iz raznih evropskih zemalja koji su podelili svoja dugogodišnja iskustva dodatno je proširilo moje razumevanje.

Shvatila sam da treba ne samo da volim i prihvatim svoje dete takvo kakvo jeste već i da poštujem njen identitet i da joj dam svoju podršku u svakodnevnoj borbi. Moram priznati da mi prihvatanje svih promena, raspoloženja i neprijatnih situacija ponekad i dalje predstavlja izazov i zahteva mnogo truda.

Činjenica da Litvaniji u velikoj meri nedostaje prepoznavanje i priznavanje LGBT* zajednice, i to samo otežava naš život: nema politike za transrodnju medicinsku negu, nisu dostupne operacije pripisivanja/prilagođavanja pola i, naravno, istopolni parovi nemaju pravo na građansko partnerstvo ili brak.

PRIČA 10

Teško je promeniti stari način razmišljanja

Džoni, Irska

Kako sam, zapravo, reagovao kada je naš sin rekao mojoj ženi i meni da je gej? Verovatno je poštenije osvrnuti se na moju reakciju vezanu za prethodne pokazatelje da je naš momak „možda“ gej. Godinu ili dve ranije, on je nehotice ostavio otvoren link ka gej sajtu na našem računaru, i sećam se svog izrazitog napada anksioznosti tom prilikom. Moj dečak je uvek bio deo muškog mačo sveta sporta, irskog ili galskog fudbala – za koji sam ga podsticao i sâm u njemu učestvovao. Imao je veliki krug prijatelja sportista i uvek je bio centar njihovih društvenih okupljanja.

Otkud taj napad anksioznosti? Da li bi mi bilo teško da budem otac gej sina? Na kraju krajeva, moj krug prijatelja bio je sav sportski nastojen,

svi tako strejt i možda ne tako liberalni u svojim pogledima. Da li sam se uplašio kako će društvo tretirati mog sina? Da li bi bio bezbedan? Onda je, naravno, postojala i ta mogućnost da sam pogrešno razumeo situaciju. Mnogi mladići povremeno posećuju gej sajtove, siguran sam. Mislim da sam se držao nade da moj sin ipak nije gej.

Uvek sam se predstavljao kao liberalno nastrojen i uvek bih se zalagao za marginalizovane, uključivao sam se u razne aktivne projekte da bih istakao nevolje Cigana čergara, programe pomoći Trećem svetu, čak sam i vodio studentsku pobunu u tinejdžerskim godinama. U diskusiji s nekim prijateljima pre nekoliko godina kada se postavilo pitanje: „Da li biste se osećali prijatno u gej baru?“, ja sam naravno bio prvi koji je pitao zašto bi to bilo problem. Sve je dobro kada se boriš za druge. Lakše je. Čini da se osećaš dobro. Ali možete li zaista saosećati? Koliko ste zaista jaki i posvećeni kada takve okolnosti stignu pred vaša vrata?

„Konfirmacija“ je bila dobro organizovana. Moj sin i njegov stariji brat, koji je već imao devojku, svi su bili kod kuće za vikend. Vladalo je uobičajeno dobro raspoloženje. Gledano unazad, primetio sam izvesnu smušenost kod mog starijeg sina, i mislim da je uživao u uzbuđenju zbog svega toga. Moj gej sin je izabrao svoj trenutak i rekao: „Mama, tata, imam nešto da vam kažem. Ja sam gej.“ Uvek ću biti zahvalan na tom prvom odgovoru. Bio je to fizički odgovor, sa mnogo suza. Svi smo se samo zagrlili i zaplakali do neba. Moja supruga i ja smo mu zahvalili što nam je rekao, rekli smo mu da ga volimo i da se nadamo da će biti srećan i bezbedan. Pogledao sam u oči svoje žene i nikada nisam video takvu ljubav, ponos i zahvalnost. Osećam da je u svom srcu znala već neko vreme, i ta potvrda je donela olakšanje. Žene i majke imaju taj dar.

Trebalo mi je malo vremena da se prilagodim novim okolnostima. Voleo bih da mogu da kažem da sam bez problema viknuo da me svi čuju: „Moj sin je gej i tako sam ponosan na njega!“, ali trebalo mi je vremena. Sve je bilo prihvatljivo u granicama našeg domaćinstva, ali nisam bio spreman za proces širenja – u porodici, među prijateljima, bakama i dedama. Morao sam s tim da se uhvatim ukoštac. Morao sam da dodam novi „gej govor“. Istinska podrška i mentor u tom periodu bila mi je supruga. Svako bih imao koristi od razgovora s drugima koji su prošli kroz isto iskustvo. Voleo bih da moj sin misli kako sam se odmah srodio s tom veću i da sam bio potpuno otvoren za to. Sroditi se s tim je najlakši deo – ali otvorenost

je već mnogo veći izazov. Koliko li je tek moralo biti teško mom sinu. Kao i u svim aspektima života, obrazovanje je kamen temeljac. Neznanje može dovesti do velikih nepravdi, diskriminacije i patnje. Ja još uvek učim. Želeo bih da budem dostupan i drugima koji su takođe na tom putu. Stara irska izreka (seanfhocal) kaže – An tslat a chruann le haois is deacair i a shniomh ina gad – teško je promeniti stari način mišljenja. Tako je i sa mnom. Ali čovek mora ostati otvoren za novu realnost i, u mom slučaju, za snagu koja me trenutno okružuje mogu da zahvalim divnoj mudrosti i velikodušnosti mojih roditelja.

PRIČA 11

Otvorena porodica u otežanim spoljnim okolnostima

Pjera, Italija

Moje ime je Pjera i volonter sam u organizaciji Agedo (Udruženje roditelja i prijatelja LGBT osoba, Italija). Moja priča je mirna i u njoj je, po autovanju moje dvoje dece, usledio doček pun ljubavi od strane cele porodice. Taj spokoj, međutim, narušava spoljašnja realnost s kojom LGBT osobe moraju da se suoče zbog predrasuda.

U ovom istorijskom trenutku još mi je teže da spokojno gledam na netrpeljivost i mržnju prema „drugacijima“. Katolička crkva takođe snosi deo odgovornosti sa svojim negativnim porukama koje prenosi kroz inicijative kao što su zabrana pristupanja sveštenstvu homoseksualnim osobama ili izjavama kojima im uskraćuju mogućnost da žive svoju ljubav.

Prijem i inkluzija su dodatne vrednosti: drugima se time ništa ne oduzima! Nadam se da će se uskoro oboje zaljubiti jer smo umorni od čekanja, a život je kratak i svi imamo pravo da ga živimo punim plućima.

PRIČA 12

Ništa nije kao što izgleda

Birgul, Turska

Slikam već trideset pet godina. Kad sam tek počela da slikam, najvažnije mi je bilo da što stvarnije dočaram ono što se vidi na platnu i da ubedim

posmatrača u tu stvarnost. Dok sam slikala, najviše sam se brinula o tome da budem uverljiva.

Pripremam svoju paletu da naslikam drvo ispred sebe, i ono što najpre uradim je da stavim sve boje, a zatim iz pomešam. Vidim da je drvo zeleno, pa sam stavila mnogo zelene. Dok nastavljam da slikam, shvatam da drvo, zapravo, sadrži samo malo zelene boje. Ima braon, ima žute, ima ljubičaste, ima plave i ima bele. Ali koristim tako malo zelene, da sam mislila kako to ne može biti stvarno. „Mora da grešim“, pomislim, ali mi svaka osoba koja vidi sliku kaže kako je drvo lepo. Da stvari budu jasnije, uzmem crvenu jabuku i stavim je na sto, a zatim nacrtam crvenu jabuku. Dok gledam u paletu koja leži ispred mene, vidim da sam najmanje koristila crvenu boju. Ima žute, ima zelene i ljubičaste. Senka jabuke zaista je ljubičasta – dno jabuke izgleda ljubičasto. Ipak, još jednom, crvena je najmanje korišćena boja.

Za trideset pet godina, koliko sam umetnica, jednu stvar sam naučila: naša čula nas varaju. Počela sam da shvatam da ništa nije onako kako izgleda. Ništa nije kao što izgleda...

Godine su prošle, i ja još slikam. Imam dečaka od petnaest godina. Naš život je zaista sjajan i zaista smo srećni... Verujem svom detetu. Rodila sam najlepše dete na svetu – najlepše. On počinje da razvija svoj karakter. Svaki dan vidim njegovu novu stranu za koju juče nisam znala. I iznutra i spolja moje dete je tako lepo...

Jednog jutra probudim se sa čudnim osećajem: moje dete me laže. Ne mogu sebe da nateram da to prihvatim. Mislim da smo toliko bliski da nije mogao da me laže. Nudim mu toliko opcija da ne postoji slučaj u kojem bi morao da laže. Uхватim ga u jednoj ili dve laži. Pretražujem njegov kompjuter, stid me je, ali nastavljam. Tu naiđem na pismo. Pismo napisano za nekoga po imenu „Kan“, ljubavno pismo. Toliko je dobar iz književnosti da sam pomislila kako se neka njegova drugarica zaljubila u Kana i zamolila mog sina da joj napiše ljubavno pismo kako bi Kanu iznela svoja osećanja. Laži se nastavljaju.

Sledećeg jutra budim se sa tim osećajem: „Dosta je bilo laži.“ Pokupim sina posle škole i odemo u kafić, i kažem mu: „Ja sam jedina osoba kojoj možeš verovati na ovom svetu, toliko te volim, najviše na svetu te volim... Ali nešto nije u redu. Lažeš me i želim da mi to objasniš.“ Na kraju postavljam pitanje:

„Sine, ko je Kan?“

Čekamo, naručujemo picu. To je najvažnija pica u mom životu. Onda dolazi pica, ja zagrizem.

„U redu, mama, moram da ti kažem. Kan je moj dečko“, kaže on.

„Kako to? Izvini, ne razumem“, odgovaram mu.

Zalogaj pice još uvek mi je bio u ustima. „Mama, ja sam gej“, kaže on. Bio je to za mene veliki šok u tom trenutku, no ohrabrila sam se rekavši sebi: „Smiri se, ne dramti, samo se smiri“. Postavila sam mu nekoliko pitanja poput onoga koliko dugo se tako oseća. Tada sam mu rekla da ne bi trebalo tako sebe da označava i da nemamo dovoljno informacija o toj temi, pa ako odemo kod stručnjaka možda bi on mogao da nas informiše. Složio se. Platili smo račun i izašli iz restorana. Tek u 11.30 mogla sam da izvadim zalogaj pice iz usta, isti onaj zalogaj pice koji sam uzela u 7 u kafiću. Svi su spavali, ali ja nisam mogla da spavam te noći. Čim je svanulo našla sam jednog od najboljih psihijataru u Izmiru i otišla kod njega. Prvo sam otišla sama. Nisam razgovarala sa svojim sinom o tom poduhvatu. Ali ceo svet oko mene se srušio. Snovi koje sam imala za njega su se uskovitlali, i kao da je moj dečak umro. Tako sam se osećala. U meni je buktala nekakva vatra. Psihijatar mi je ugrubo objasnio šta je to, ali nisam dobila ono što sam želela, jer ja sam želela da promenim svoje dete i učinim ga heteroseksualnim. Samo da bude kao i druga normalna deca, kao većina. Ono što je psihijatar rekao nije me zadovoljilo. Onda sam našla psihologa. Bio je to mlad momak i otišla sam kod njega sa svojim dečakom. Objasnila sam mu situaciju čim sam ušla. Prvo što mi je rekao bilo je: „Ako želite da promenite svoje dete, molim vas nemojte više da dolazite ovamo. Dođite samo ako želite da vaše dete živi u društvu takvo kakvo jeste.“ Lepo mi je objasnio sve uslove. Insistirala sam: „Moj dečak ima petnaest godina i nije imao seksualnog iskustva ranije; kako može da kaže da ga interesuje sopstveni pol kad nije imao seksualnog iskustva?“ Psiholog je odgovorio: „Važni su nam nečiji stavovi i to kako se neko oseća.“ Ponovo sam se suočila s najvažnijim što sam naučila: naša čula nas varaju, osećanja su bitna. To je bio dan kada sam počela da se mirim s realnošću. Prošle su dve godine otkako sam to naučila. U početku sam mnogo plakala. Prve godine sam, niotkuda, govorila svojim prijateljima, pa čak i strancima: „Zdravo, Ajše, jel' znaš da je moj sin homoseksualac?“ samo da savladam plač. Nakon što sam to rekla bezbroj puta, naučila sam da to kažem

bez plakanja.

Sada, sa svakim danom otkrivam neku novu i lepu osobinu kod svoga sina. Svaki dan... On me je naučio toliko toga. Satima sam čitala knjige, ne samo knjige o seksualnosti već i knjige o životu. Sve sam to naučila zahvaljujući svome sinu. Toliko mnogo mu dugujem.

Iz zbirke priča **Gokkusagından Hikaieler**,
porodica **LISTAG** u Turskoj (oktobar 2018)
Na engleski prevela: Arda Enfiedži

PRIČA 13

Bože, kako će moje dete da živi u ovom netolerantnom društvu?

Majka Vaida, Litvanija

Moje dete je divno. Kul je, kreativan, intelektualan, pametan... Izuzetno sam ponosna na njega. Sada smo veoma bliski. Pre nekoliko godina sam saznala da je homoseksualac. Nije bilo neočekivano, imala sam osećaj da je gej gledajući ga kako raste, razvija se, postaje sve zreliji. Najveći šok sam doživela kada sam pomislila: „Bože, kako će moje dete živeti u ovom netolerantnom društvu? Mogli bi ga napasti, pretući, povrediti ili ubiti.“ Čitala sam u medijima da se takve stvari dešavaju. Bila sam veoma uplašena za bezbednost svog deteta. Drugi talas straha me je obuzeo kada sam pomislila šta bi pomislili moji najbliži prijatelji i kolege kada bi saznali za to. Razumem da ne treba da se brinem zbog mišljenja drugih, ali nisam mogla da odagnam taj osećaj. Živela sam s tim. Mnogi ljudi ne znaju, a ja im ne govorim. Govorim samo onima kojima verujem.

Razmišljala sam o tome kako mi je to autovanje promenilo život. Nije ga promenilo. Sve je kao pre. Isto dete, isti dani, iste minute... Ali počela sam da se interesujem za mnoge stvari, da učestvujem u raznim događajima, postala sam aktivnija. Možda ne želim da zaostanem za mladima? Svom detetu kažem: „Ako me čuješ da pričam gluposti, prekini me!“

Nije on sâm izašao s tim, ja sam ga pitala, i rekao mi je: „Da, jeste to što misliš.“ Druge majke su mnogo plakale, ja nisam. Pre autovanja je bio rezervisan. Mislila sam da se možda drogira. Sve je postalo mnogo

lakše kad sam saznala da nije droga u pitanju! Ne osećam nikakvu krivicu. Druge majke kažu da je osećaju, a ja ne. Mladi iz njegovog okruženja nisu iznenađeni, rade, stvaraju, žive zajedno. Ali starija generacija većinom ima mentalni sklop nasleđen iz Sovjetskog Saveza. Oni su bili odgajani po „standardima“, i niko nije video osobe kao pojedince. Ukoliko niste bili po „standardu“, mogli ste da završite u psihijatrijskoj bolnici ili budete izopšteni iz društva.

Bilo bi bolje da se moj sin autovao mnogo ranije. Mogu samo da zamislim kroz šta je sve prošao. Očekivao je podršku najbližih, ali je nije dobio jer nije ni razgovarao s nama. Kada smo saznali za to, ništa se suštinski nije promenilo, osim što smo prestali da komuniciramo s homofobičnim ljudima. Niko nema pravo da sudi i osuđuje. Neka prosto žive svoj život. Teško mi je da prihvatim ljude koji sude drugima i osuđuju ih. Moje su vrednosti drugačije, i s vremenom sam postala empatičnija i imam više razumevanja za druge. I sada kad čujem da neko osuđuje ili maltretira druge, ne sklanjam se već kažem svoje mišljenje. Ono se ne sviđa svima, ali kad bude prihvaćeno, srećna sam zbog toga. Kad moje kolege i poznanici razgovaraju o LGBT temama, čujem dosta toga ružnog, i ti homofobični razgovori su mi kao nož u srce. Niko mi ništa direktno nije rekao o mom sinu, ali ograđujem se od homofoba. Čujem ih šta misle i osećam očajanje zbog takve netolerantnosti društva u kojem živimo.

Pre nekoliko godina sam se osećala veoma usamljeno. Razmišljala sam da bi morale da postoje druge mame poput mene, ali kako da ih nađem? Htela sam da razgovaram i zanimalo me je šta one znaju. Da li su razumele svoju decu i pričale sa njima? Sada nas je nekoliko u grupi, ali grupa se ne povećava. Moglo bi biti mnogo razloga za to. Na primer, mi se okupljamo u Viljnusu, a majke žive svuda po Litvaniji. Sastanci su besplatni, međutim putovanja iz drugih regiona koštaju. Ako nisu pare razlog, možda ih strah sprečava? Možda imaju svoje sumnje da li im je uopšte potrebna takva podrška. Kada sam prvi put otišla da upoznam druge majke, očekivala sam da ću videti uznemirene, suzdržane, preplašene žene, ali kada sam ih videla pomislila sam kako su baš kul! Odmah smo se zbližile. Naravno, nekima je lakše da pričaju, drugima teže, ali niko nas ni na šta ne tera. Možda zbog svog deteta i izgubim neke prijatelje. Budućnost će pokazati da li su pravi, ali već sam pronašla i neke nove.

Drugim majkama želim da kažem: „Čitajte, zainteresujte se i razmišlja-

*jte. Strah se rađa iz neznanja. Nije da niste uspeli – vaše dete je divno.“
Participirajući u toj grupi pomažem i sebi da odrastem. To što smo zajedno i što razgovaram s roditeljima istim kao ja daje mi snagu i podršku, a nadam se i drugima. Zajedno možemo još mnogo da rastemo.*

PRIČA 14

Bezuslovna ljubav

Teo i Mardžo Kujpers, Holandija

Teo

Moja supruga Mardžo i ja smo roditelji dva sina, jednog gej i jednog strejt. Za nas, među njima nema nikakve razlike, obojicu ih bezuslovno volimo i njihova seksualna orijentacija za nas uopšte nije tema. Verujemo da ih je Bog stvorio takvima kakvi jesu, i ko smo mi da ga to preispitujemo. U našoj porodici smo veoma vezani međusobno, i trudimo se da živimo u saglasju jedni sa drugima i da brinemo o potrebama svojih bližnjih. Kada se naš mlađi sin autovao, bilo je to dan uoči Božića. Sedeo je za računarom u svojoj sobi i gledao LGBT vebisajt u potrazi za informacijama. Pitao sam ga šta radi, a on mi je odgovorio da mora nešto da mi kaže. Moja žena i naš stariji sin i njegova devojka sedeli su u dnevnoj sobi. Rekao nam je da mu se više sviđaju dečaci nego devojčice, i nismo bili nimalo iznenađeni time. Duboko u sebi smo znali da je gej. Zagrlili smo se i on je odahnuo, zahvalan što smo prihvatili da nam je sin, brat i dever gej. Sledeće nedelje se autovao svim svojim bliskim prijateljima, i niko ga nije osudio. To je za njega bilo veliko olakšanje. Hteo je svoju priču da ispriča mnogo ranije. Zapravo vrlo malo znamo o gej svetu i gej vezama.

Naš bliski prijatelj i kolega je gej, i rekao nam je mnogo zanimljivih stvari o gej svetu, čak nas je vodio u gej barove po Amsterdamu. Mi živimo u Hornu, gradiću blizu Amsterdama. Počeli smo da posećujemo Ružičaste proslave u crkvi Kajzersgraht u Amsterdamu, a išli smo i na nekoliko plovidbi čamaca tokom Gej parade u Amsterdamu.

Godine 2016. jedrili smo na Svetskoj religijskoj lađi (pod sloganom: Koegzistirati u slobodi), i osvojili smo prvu nagradu. Gej imam iz Francuske stajao je pored ćerke Desmonda Tutua iz Južne Afrike, lezbejke. Neki ljudi na keju počeli su da plaču kada su nas videli kako plovimo amsterdamskim kanalima. Odlučili smo i da prisustvujemo osnivanju Evropske

mreže roditelja LGBT+ osoba (ENP) na Malti. Nažalost, u Holandiji ne postoji matična grupa, tako da smo pojedinačni članovi ENP-a. Snažno podržavamo slogan ENP-a: Bezuslovna ljubav.

Strašno je tužno kad roditelji odluče da se odreknu svoje dece nakon što se ona autuju. Ne možemo da razumemo ni da prihvatimo da se to i dalje svakodnevno dešava. Na Šetnji ponosa u julu, u Amsterdamu, nosićemo transparent sa ovim sloganom ENP-a. Naš sin će šetati sa nama, i veoma smo ponosni na njega. Pričaćemo svima o našoj porodici i o oba naša sina – jednom koji je homoseksualac i jednom koji je strejt. Prihvanje i jednakost počinju u porodici.

Mardžo

Još dok je bio mali, predosećala sam da će mu se, verovatno, sviđati dečaci. Bio je to njegov božićni poklon našoj porodici kada nam je rekao šta je duboko u sebi. U duši sam znala: to je moj sin, i nema nikakve razlike pre i posle onoga što nam je rekao. Ali srce mi je zaplakalo kada me je zagrlio i rekao: „Hvala ti što me voliš takvog kakav jesam.“ Naravno da te volim. Ti si onaj isti moj sin pre i posle Božića!

Odabrao je da nas nekako prirodno obavesti o tome. Poštovali smo njegov izbor i nismo to razglasili. Ali kao roditelj morate stalno da se nosite sa svojim okruženjem. „Zašto nas niste zvali/niste nam rekli?“, pitao bi me neko, a ja bih odgovorila: „Pa nisam te zvala ni da ti kažem da je naš stariji sin strejt.“ I ne, nije bilo nikakve razlike u načinu njihovog vaspitavanja.

PRIČA 15

I stajala sam tako pred svojim voljenim sinom

Melani Centrih, Slovenija

Imam šezdeset dve godine, i moj sin je gej. Autovao se pre četrnaest godina. Imao je tada osamnaest, i bio je na prvoj godini studija. U to vreme sam radila veoma naporno i mnogo. Porodični odnosi su bili stabilni i smatrala sam da su moja deca odrasla (još jedan sin, sedam godina stariji od mlađeg, koji je homoseksualac). Bila sam srećna i nisam očekivala više velikih lomova u našem životu.

Jedne večeri sin me je neočekivano posetio u mojoj kancelariji. Isprva je

počeo da priča kako je bolestan i da se oseća depresivno i iscrpljeno. Bila sam opuštena, mislila sam prosto da to što se trenutno loše oseća nije ništa ozbiljno. A onda je priznao: „A imam i jedan problem. Osećam da me privlači isti pol...“ I gorko je zaplakao.

Za mene je to bio ogroman šok. Nikada u životu nisam ozbiljno razmišljala o homoseksualnosti kao realnoj mogućnosti, ali onda sam se uhvatila kako stojim pred svojim voljenim sinom plačući zbog činjenice da nikada nisam mislila da je to moguće.

Pa šta? Za nekoliko sekundi morala sam da odlučim šta da radim. I ovo je trebalo uraditi: Smiri se! Živ je. Tužan je zbog situacije, ali rekao mi je istinu. Spreman je da podeli svoj život sa mnom. I to je bilo duboko olakšanje. U samo nekoliko sekundi svog života preokrenla sam svoja razmišljanja i sve svoje vrednosti i prioritete – danas sam veoma srećna što sam tako reagovala.

Ne mogu ovo dovoljno da naglasim: čak i ako se vaše dete izdere na vas govoreći ovu stvar – ostanite opušteni. Saslušajte mirno i potvrdite da to činite klimajući glavom i povremenim „u redu je“.

Oni se mogu osećati kao da na neki način zakazali time što su rešili da skinu taj teret s ramena, pa se vi, umesto da se koncentrišete na to da shvatite zašto je tako, pokušajte da se povežete na emocionalnom nivou.

Jeste li rekli još nekome? To je pitanje koje muči roditelje kada im se dete autuje. Vrlo je verovatno da niste prva osoba kojoj se vaše dete poverilo. LGBT+ dete će često pokušavati da proceni vašu moguću reakciju govoreći drugima. Možda ne žele da vas razočaraju, uznemire ili šokiraju, pa se obraćaju drugima za savet kako da pristupe, na koji način da vam kažu.

Postavljanje ovog pitanja je dobra stvar. To vam daje predstavu o tome koliko je on/ona otvoren/a, posebno ako vaše dete još ne želi to da otkrije nikom drugom. LGBT+ osoba će provesti ostatak svog života autujući se nekome – iskusi sam mnoga autovanja koja su bila loša, i onda osoba pokušava da pronađe drugu priliku da se autuje i pokuša da razgovara o tome – on/ona pokušava da sazna šta je pošlo po zlu prošli put i traži bolji način. Razumevanje i podrška roditelja u toj situaciji su dragoceni i nezamenljivi.

Ovih četrnaest godina nije uvek bilo lako i pozitivno, ali uspeli smo zajedno kao porodica. Moj muž, moj stariji sin, sve tetke i stričevi, zajednica koja je takođe bila veoma uključena u proces. Autovanje nije lako, ali je

to jedini pravi put. To svima nudi mogućnost da se pokažu kao ljudi i da reaguju prirodno.

PRIČA 16

Napisah ovo pismo da objasnim svoju situaciju

„Marta“, Španija

1. Kako ste se osećali kada ste čuli vest?

*Bili smo manje-više tradicionalna porodica, sa smešnim običajem da izmišljamo priče kako bismo objasnili zašto se ključevi uvek negde zagnu-
be, ili zašto satovi nikada ne pokazuju ono vreme kada ste rekli da ćete
uveče stići kući...*

*Jednog dana me je moj dvadesetogodišnji sin pozvao u svoju sobu i rekao:
„Mama, shvatila sam da sam oduvek bila žena; napisao sam ovo pismo
da ti objasnim svoju situaciju.“ To mi je zazvučalo potpuno neverovatno.
Taman sam htela da kažem: „Molim te, prestani da se šališ, nije smešno“,
kada sam shvatila da je ozbiljan. Toliko se plašio da će biti odbačen da su
mu oči skoro zasuzile. Zagrlila sam ga govoreći: „Uopšte ne razumem ništa
od toga, ali budi siguran da te volim u svim okolnostima.“*

*Bila sam zaista zbunjena; nisam mogla prestati da se pitam kako je mo-
guće da sin kojeg sam rodila postane žena? Dva kontradiktorna osećanja
sukobljavala su se u mom umu. S jedne strane, pomislila sam da, poš-
to nikad ništa nisam primetila tokom dvadeset godina njegovog života,
mora biti da sam najgluplja majka na svetu. Sa druge strane, pomislila
sam da neće biti da sam toliko blesava; ako nisam ništa shvatila, to je
jednostavno zato što je to bilo besmisleno.*

2. Zbog čega ste strahovali?

*Kada sam počela da verujem u to, morala sam da saznam šta znači tran-
zicija u svim aspektima: medicinskom, psihološkom, socijalnom, plašila
sam se štete koju bi to moglo da prouzrokuje njegovom zdravlju: sekund-
arni efekti hormonske terapije i rizične operacije. Pitala sam se šta bi se
moglo dogoditi ako se predomisli nakon tranzicije.*

*Bila sam zabrinuta zbog društvenog odbacivanja i pitala sam se može
li da živi normalnim životom. Plašila sam se posledica za celu porodicu.
Uvek smo ulagali veliki trud da poštujemo svačiji karakter i gledište. Up-
rkos razlikama, moj muž je bio snažna podrška našoj ćerki i meni tokom*

celog ovog perioda. Ali upravljati svim tim različitim procesima, prihvatati i posvećivati se svim LGBT pitanjima nije bilo lako.

3. Šta sada osećate?

Prošlo je pet godina i tranzicija je srećno okončana. Moja ćerka studira na Univerzitetu i radi, ima mnogo prijatelja i uobičajen život mlade žene. Pomažem drugim roditeljima da prevaziđu tranziciju svojih sinova i kćeri, i pomažem sinovima i kćerima da se nose s teškoćama svojih roditelja.

Danas o njoj govorimo samo u ženskom rodu, čak i kada pričamo o njenom detinjstvu. Teško mi je da kažem da imam trans ćerku, jer je smatram običnom ženom. Smatrajući sebe pravom ženom, moja ćerka ne voli da objašnjava da je trans žena, i to je razlog što koristim pseudonim. Ipak, da budem iskrena, bojim se da to može da znači ulazak u drugi orman. Prvo autovanje je otkrivanje vašeg pravog rodnog identiteta, drugi orman se pojavljuje kada nerado govorite da ste izvršili tranziciju jer se plašite da ćete biti odbačeni.

PRIČA 17

U svakom od nas je neko novo svetlo

Karlo Teriaka, Italija

Bili smo u kuhinji, nas troje, pre nekih dvanaest godina, jednog od prvih dana januara. Sedeo je ispred nas. Nekoliko dana bili smo zabrinuti jer je bio uznemiren, a nismo znali zašto. Postavljali smo mu mnoga pitanja koja su ostajala bez odgovora.

Odjednom je duboko udahnuo i rekao: „Moram nešto da vam kažem, konačno sam shvatio šta sam, i sada tome mogu dati i ime: ja sam homoseksualac.”

Prve reči su bile reči moje žene, koja je rekla: „Znala sam to. Nadam se da ćeš možda upoznati osobu koja te voli i koju voliš kao što se volimo tvoji tata i ja.“

„Znala sam” – rekla je Paola. Zaista, nikada nismo razgovarali o tome, niti smo delili sumnje ili nevolje. Ali znala je, svejedno, kao što majke često rade.

Bio sam šokiran tim rečima: „Sada tome mogu dati i ime.” Tada je imao dvadeset četiri godine. Stavljajući mu ruku na rame, zapitao sam se: „Gde sam bio tokom njegove adolescencije?” Tada su mi pale na pamet dve

misli: ne bih dozvolio da bez razloga izgubim ovog svog sina i moram da zaštitim svoju ljubav prema njemu. Ali morao sam da radim na sebi. Bila mi je potrebna pomoć. Sutradan je nebo bilo neverovatno plavo i sunce je sijalo nad Rimom. Vraćajući se iz škole, supruga mi je rekla da je nekoliko puta gledala gore, sunce je sijalo, ali bila je tužna: pomislila je da naš sin nikada neće imati svoju decu.

Otada je prošlo nekoliko meseci, i svaki dan bismo žena i ja razmenili poneku reč o tome, ponekad vrlo malo, ponekad su se nadovezivale ne neki prethodni razgovor.

Jesmo li mi bili krivi za to? Tokom besanih noći sam često razmišljao o njegovom detinjstvu, sećajući se prekora, svađa, nekih određenih trenutaka koji su, možda, bacili senku na moje roditeljstvo.

Posle dve godine smo rekli rođacima, razgovarali smo s prijateljima nakon što smo zajedno odgledali film. U to vreme se autovala i prijateljica moga sina, i roditelji su prema njoj bili veoma grubi. Dolazila je kod nas i plakala. Paola je bila potresena i, pošto je znala za Agedo,* odlučila je da se pridruži Udruženju kako bi pružila ruku pomoći. I ja sam se priključio. Bilo je sjajno razbiti tu našu usamljenost deleći zagrljaje s drugim roditeljima. U to vreme nas je bilo malo, a sada nas je tako mnogo i u Rimu i u drugim sedištima Udruženja u mnogim gradovima Italije.

Nesumnjivo, kao što sam rekao u pesmi koju sam napisao posle pridruživanja udruženju Agedo, u svakom od nas je neko novo svetlo. Trudimo se da to podelimo sa što više ljudi.

PRIČA 18

„Mama, Pavel želi nešto da ti kaže... on je gej.“

Marzena Latavjec, Poljska

To je bilo pre mnogo godina. Moj najstariji sin Kamil autovao je srednjeg: „Mama, Pavel želi nešto da ti kaže... On je gej.“ Pitala sam: „Stvarno?“ „Da“, tiho je odgovorio Pavel. „Ali, jesi li siguran?“ „Da“, tiho je ponovio moj sin i otišao u svoju sobu, a ja sam ga sledila. Rekla sam: „Naderô si!“ (mислеći na to koliko će teška ta borba biti za njega), ali sam ga zagrlila i nastavila da ga grlim. Bila sam tužna. Osećala sam da mu neće sva vrata biti otvorena i da će uvek postojati šansa da sretne nekoga ko će mu zalupiti vrata pred nosom. Ali tada zaista nisam imala pojma šta je homo-

fobija. Mislila sam da je to samo uobičajena nesklonost ljudima koji izgledaju previše drugačije, zasnovana na klišeima, i da su to uvek prilično neobrazovani ljudi, bez mnogo samorefleksije, koji kopiraju predrasude usvajajući ih kao svoje „mišljenje“.

Nekoliko godina kasnije autovao se moj najmlađi sin Stas. Hteo je da poseti dečaka iz Švedske kojeg je upoznao na Prajdu u Varšavi, i nije imao pojma kako da mi to saopšti. Baš smo razgovarali o planovima za letovanje, i on je u nekom trenutku rekao: „Znaš, mama, mislim da sam gej.“ Pitala sam: „Kako to misliš da misliš da si gej?“ „Pa, gej sam“, rekao je. Nasmejala sam se, zagrlila ga, ali duboko u duši sam osećala da će i njegov život biti teška borba.

Dve godine kasnije, u novogodišnjoj noći, Stas je napadnut na putu kući jer se držao sa svojim dečkom za ruku. Iako sam bila šokirana celim tim incidentom, on me i dalje nije dovoljno uputio u to šta je zapravo homofobija, jer su ljudi koji su ih napali odgovarali opisu pomalo primitivne osobe, na kakve sam bila ograničila takvo ponašanje.

Tek kada sam ispričala ovu priču, shvatila sam kako mi je oči otvorila reakcija nazovinormalnih ljudi, koje sam ranije smatrala progresivnim i mudrim. Homofobija je sve ono što sam mislila da jeste, ali i nešto mnogo veće, dublje i opasnije. To je predubedeđenje. Stanje uma koje se ne može logički analizirati, koje onemogućava bilo kakvu empatiju i javlja se ne samo kod neukih već i kod vrlo obrazovanih pojedinaca. Očigledno je moj pogled na ljude dotad bio krajnje idealistički.

Taj incident mi je, takođe, osvestio činjenicu da homofobija u poljskom zakonu ne postoji, tako da se ne može smatrati zločinom iz mržnje. Kao što je Stas predložio, pridružila sam se organizaciji Udruženje uključenog roditelja (Akademia Zaangazovanego Rodzica), da saznam više o našem pravnom sistemu i načinima da ga promenimo. U organizaciji sam ostala četiri godine. Shvatila sam da je lista nepravdi koja se dotiče LGBTQIA osoba ogromna, posebno u mojoj zemlji – i dalje smo na samom dnu ILGA indeksa.

Danas sam deo tri LGBTQIA savezničke organizacije. Mojom zemljom upravlja ultradesničarska populistička partija koja podilazi krajnje desnom biračkom telu. Dozvoliti govor mržnje prema svim manjinama je norma. Po mom mišljenju, uz promene u zakonodavstvu, ključno je raditi u pozitivnom smislu na suštinskim promenama mentaliteta, jer samo takve

promene mogu garantovati da će zakon trajati. To je, definitivno, misija kao skrojena za majku dvojice gej muškaraca!

Priča 19

Čuvali smo to u tajnosti

Galina, Ukrajina

Iznova i iznova razmišljam odakle da počnem... Moj dragi sin, kojeg smo toliko dugo čekali da i smo se, kada se rodio, moj muž i ja izgubili u svojoj ogromnoj roditeljskoj ljubavi. Razmazili smo ga i bili spremni na sve zbog njega. Kada je imao dve godine, lekari su mu dijagnosticirali lakši oblik infantilne cerebralne paralize. Toliko smo vremena proveli obilazeći različite domove zdravlja, tražeći nove lekare i načine lečenja. Naravno, videli smo mnogo užasnih slučajeva druge dece. I posle svega toga, naš sin je ostao hrom. Dakle, naš dečak je od samog početka bio drugačiji od svojih vršnjaka, a ono što je njima bilo normalno i lako uvek je dolazilo s dodatnim preprekama za našeg sina. Videli smo to, ali to nije bilo bitno, dali smo sve od sebe da mu pomognemo. Stoga nam se činilo prirodnim i njegovo ponašanje koje je bilo drugačije od ponašanja njegovih drugova ili vršnjaka. Zato nisam shvatila ozbiljno kada mi je moj petnaestogodišnji sin rekao da je gej. Naravno, pomislila sam, gluposti koje tinejdžeri smišljaju, mora da je to sada u trendu, sačekajmo da se predomisli i postane obuzet nečim drugim. Neko vreme smo to držali u tajnosti između nas dvoje. Nešto kasnije to je saznao i njegov otac, i takođe je pomislio da je to nekakva šala.

Šokantno otkriće je usledilo kada je njegov dečko, muškarac koga je naš sin voleo i s kojim je živeo u iznajmljenom stanu, raskinuo s njim (dok smo mi mislili da deli stan s devojkom!). Tragedija u životu našeg sina dogodila se pred našim očima. Naravno, vratili smo ga kući i pokušali da mu pružimo podršku. Ipak, od tada je talas panike i bola u meni rastao. Imala sam sve one tako tipične misli: šta će da radi, hoće li ostati sam, šta je sa sidom, šta je sa unucima, šta je to pošlo naopako, gde sam pogrešila? I bila su tu sva ona pitanja ljudi, poput: ima li devojkicu?, zašto se ne ženi?... Jasno, molila sam se i molila, i pokušavala da razgovaram s njim, da pročitam nešto o tome. Takođe sam se nadala da će stvari same od sebe postati „normalne“. Nikada nisu. Postajalo je sve teže i teže nositi se

s tim, i često bih kada ostanem sama hvatala sebe kako očajnički plačem. Ubrzo je naš sin počeo da izlazi s novim dečkom, momkom koji je živeo u susedstvu. Prihvatili smo to i trudili se da im pomognemo kako god smo mogli. Iako nismo odobravali izbor našeg sina, posmatrali smo njihovu ljubav, koliko su nežni i brižni jedan prema drugome, i to nas je smirivalo. Polako sam počela da govorim istinu našim prijateljima i rođacima. Ne svima, naravno, ali rekla sam onima kojima sam verovala. U to vreme sam bila veoma umorna od onih standardnih pitanja. Pomagalo mi je to, ali ona mi je sin nežno rekao: „Mama, zašto govoriš to drugima a da mene nisi pitala?“ Bilo me je stid jer sam mislila samo o tome kako se ja osećam, a ne i o njemu! Ali sam, sa druge strane, videla da ovo autovanje u vezi s mojim sinom nije ništa promenilo u našim odnosima s porodicom, s našim prijateljima, ljudima koje smo voleli i poštovali. Njihov stav je ostao isti, i sada, kada je sve bilo otvoreno i kada više nisam morala da se krijem, postalo mi je mnogo lakše da podnosim bol jer sam delila sa drugima.

Ali ono najvažnije za mene, majku gej sina, dogodilo se pre tri godine, kada sam otkrila Inicijativu roditelja TERGO, i zatražila da im se pridružim. Sve majke u ovoj organizaciji, koje su imale slična iskustva i prošle kroz iste stvari koje su mene mučile, slušale su me, plakale sa mnom, pozivale me na sastanke i događaje. Nisam ni razumela kada se to dogodilo: bol se nekako nakratko zalećio, stida je nestalo i odnosi u porodici su se promenili. U početku sam se plašila da učestvujem na otvorenim događajima, da se slikam ili da dajem intervju. Ali i taj strah je nestao, i sada bez oklevanja prisustvujem Maršu jednakosti u Kijevu i sastancima u javnosti. Tokom ove tri godine mnogo sam se promenila, i moji prijatelji i porodica su to videli. Ali što je najvažnije – došlo je do promena nabolje u životu moga sina. Sada ima nov, zanimljiv posao. Prošlo je više od godinu dana otkako je upoznao svoju pravu ljubav, svog partnera, koji je inteligentan i brižan. Prijatelji mog dečaka (koji su gejevi, i lezbejke, i biseksualci) vole da me upoznaju.

Ponekad pomislim da je homoseksualnost mog deteta drastično promenila moj život. Otkad sam ušla u zajednicu roditelja koji imaju LGBT decu upoznala sam toliko talentovanih, pametnih i neverovatno zanimljivih ljudi, koje nikada u životu ne bih srela! Zahvaljujući TERGO-u sam posetila različite zemlje i različite gradove Ukrajine. Sada sam spremna da

odgovorim na teška pitanja. Sada imam samopouzdanja i srećna sam što sam dorasla tome da budem profesionalna majka gej sina.

PRIČA 20

Stanica metra

Salih, Turska

Dobio sam sina nakon dve devojčice, bio sam najsrećniji otac na svetu. Mnogo smo radili na obazovanju svoje dece: kursevi, škole, ispiti, školski izveštaji... Kao da smo još jednom započeli svoje školovanje, zajedno smo se spremali za ispite, zajedno smo doživljavali stresove i zajedno se smrzavali ujutru zbog hladnog vremena. Budili smo se pre zore da bi naša deca fino doručkovala. Želeli smo da nam deca idu u najbolje škole. Moja starija ćerka upisala je pravni, a mlađa mašinski fakultet. Bili smo presrećni.

Kada su njegove sestre otišle od kuće na fakultet, moj sin je tek krenuo u srednju školu. Od tada smo želeli da provodimo više vremena s njim. Čekao sam ga ispred školske zgrade u kolima da ne pokisne, ali on bi me prekorio: „Zašto si došao tako daleko?“ Onda bi po kiši hodao do kuće. Uložio bi dodatni napor kako da ne sretne nijednog od svojih drugara dok smo napolju. Skrenuo bi s puta kad bi video da nailazi neko od njegovih prijatelja. Zbog školskih pravila kosa je uvek morala da mu bude kratka, ali stalno je govorio da bi voleo da vidi kako bi mu stajala duža kosa, i da će je kad upiše fakultet pustiti da izraste baš kao kosa njegovih sestara. Kada nam je jedan od njenih profesora u srednjoj školi dosledno nagoveštavao kako uvek želi da sedi s devojčkama, uvek sam mislio: „Pa to je normalno, odrastao je sa sestrama.“ Kad je završio srednju školu, upisao se na fakultet za tumača–prevodioca na jednom od univerziteta s dugom tradicijom u Istanbulu. Ostvarili smo cilj, sve troje naše dece bilo je na fakultetu. Bili smo i dalje okupirani njima jer nikada nisu otišli van Istanbula (osim prilikom školskih ekskurzija).

Sve dok i naše poslednje dete nije napustilo kuću nisam znao da sam toliko okupiran svojom decom. Svako jutro sam se budio sa osećajem praznine, svake noći kao da mi je nešto pritiskalo srce. Za sve te godine nisam nikad shvatio koliko sam zapravo emotivan. Željno smo ih iščekivali za praznike. Počeo sam nešto da sumnjam kada nas je sin, koji je bio student druge go-

dine, jednog dana pozvao i rekao: „Tata, mnogo si mi nedostajao. Ionako mi je dosadno u studentskom domu. Možete li da me pokupite? Ne želim da ostanem ovde sa svojim kolegama. Ima nešto o čemu želim da razgovaram s vama za vikend.“ Dugo nije bio kod kuće. Kad sam ga pokupio na autobuskoj stanici imao je dugu kosu, prvi put je pustio i bradu. Sećam se jer nisam mogao da dočekam da i moja žena vidi našeg zgodnog sina.

Sledećeg jutra posle doručka, kad je rekao: „Tata, moram da razgovaram s tobom“, moje sumnje su porasle. O čemu bi naš sin želeo da razgovara sa nama? Šta bi naš sin, koga poznajemo čitav život, mogao da nam kaže, a da mi to već ne znamo? Bio sam zabrinut i nisam bio siguran da li želim da čujem šta će reći. Konačno, on je počeo prvi: „Tata, prvo ću ti objasniti neke pojmove.“ Zatim je počeo da nam objašnjava pojmove o LGBTI+, s kojima ćemo se u budućnosti upoznati na LISTAG-u. Slušao sam ga ne govoreći ništa. Nastavio je da objašnjava. U međuvremenu, moja žena i ja bismo povremeno razmenili poglede. Video sam joj u očima da gaji iste sumnje kao i ja. „Želim da me vidiš onakvog kakav jesam, tata, a ja sam transrodna žena.“ Oboje smo ostali sleđeni, gledali smo se u oči, nismo mogli da progovorimo. Bilo nam je nemoguće da to prihvatimo, bio je naš sin dvadeset godina. „Kako to?“, rekao sam. Potpuno neočekivano, naš sin nam je iskliznuo iz ruku.

„Razmišljao sam o mnogo različitih stvari kako te ne bih uznemirio, ali nisam želeo da te ostavim, tata“, rekao je. Oboje smo plakali kada je kazao: „Možeš li da me voliš takvog kakav jesam? Ja tebe volim takvog kakav jesi.“

U nadi da će moći da se izlečiti, otišao sam kod lekara što sam brže mogao, bez sinovljevog znanja. Ali na kraju sam saznao da se čovek takav rađa i da nema šta da se izleči jer i nije bolestan. Uz vođstvo našeg deteta, pozvali smo LISTAG i pitali: „Šta možemo da uradimo, i ima li još takvih ljudi?“ Onda nas je CETAD podržao. Počeli smo češće da idemo u Istanbul i ostajali smo sa decom. Sve smo podelili i sa njegovim sestrama. Njihova prva reakcija bila je ista kao naša: „To ne može biti, pa poznajemo svoga brata dvadeset godina? Tako nešto je nemoguće, primetile bismo.“ Kada smo mi kao roditelji ponosno stali uz svoga sina, najpre su se njegove sestre, a onda i svi ostali otvorili da ga prihvate.

Njegovo diplomiranje se približavalo. Bilo mi je draže da nosi pantalone, ali on je otišao da potraži haljinu, rekavši kako želi prvi put da obuče hal-

jinu. Međutim, nije mu bilo prijatno u prodavnicama, pa je isprobao haljine svojih sestara u kući. Onda je odabrao jednu i otišao na proslavu u toj haljini.

Jednog dana smo izašli da bismo otišli u Kadikkej. On je išao da se nađe s nekim prijateljem, a ja bih se vratio u grad. Crveni karmin mu je tako dobro išao uz dugu tamnu kosu. Hodali smo zajedno ne gledajući se. Nekad kao otac i sin, nekad kao otac i ćerke, nekad kao dva stranca, ali uvek smo bili srcem uz srce, nikad razdvojeni. Možda smo oboje želeli isto, da bezbrižno hodamo tim ulicama, da bezbrižno dišemo, da šetamo ne brinući se da li nas ljudi gledaju... Kako smo stizali na stanicu metroa, broj ljudi oko nas se povećavao. Nastavili smo ne mareći za poglede, ali na kraju je moje dete, umorno od svih tih pogleda, poželelo da ga zagrlim. Do tog dana, moj sin me nikada nije zagrlio. Da li se to potpuno pretvarao u devojkju, bilo mi je nemoguće da shvatim. Nesvesno sam povukao ruku. Pogledao me je mrtvim pogledom, i okrenuo se ne rekavši ništa. Pratio sam ga netremičnim pogledom. Njegovu dugu kosu, mršavo telo koje se brzo kretalo, i ubrzo nestalo u gomili.

Posle toga se nismo videli; vratio sam se u rodni grad. Dobio sam kasnije SMS: „Da li si ikada pomislio zašto se ti stidiš, a ja ne? Od detinjstva si me psihički maltretirao, nisi me shvatao ozbiljno, nisi me slušao... Kako sam sopstvenim naporom postao tako samouveren, pitaš se? Jer ti si tata koji želi da ga njegovo dete sluša. Ne može da ima svoje ideje. Kad god smo se svađali, uvek si pitao treću osobu: 'Ko je u pravu?' Kao da nisi već znao odgovor te osobe. Naravno, ti si glavni, naravno, svi će mislit da si ti u pravu. Dosad si uvek mislio da si u pravu. Zapravo mi te je žao... Ne znam gde ti sebe postavljaš, ali ja sam smogao snage da prevaziđem tvoje ideje. Ti i tvoji savetnici igrali ste se mojim samopouzdanjem, mojom samospoznajom. Konačno, svi zajedno ste me pretvorili u sramotu porodice. Od sada, svoje ideje zadržite za sebe. Da sam na tvom mestu i mene bi bilo sramota, ali ne zbog svog deteta, već zato što to svoje dete ne razumem. Tata, ne očekujem da ti razumeš bilo koju od svojih grešaka.“

Danima sam krio tu poruku kao tajnu, čak ni svojoj ženi nisam ništa rekao. Kad god pomislim na to, čitao sam je iznova, i svaki put dok sam je čitao plakao sam jer sam od raznih doktora i na edukacijama CETAD-a saznao da je moje dete rođeno takvo, i da tu ništa ne može da uradi. Ta poruka me je naučila mnogim stvarima. Jednog dana, tokom jednog od LISTAG-ovih

sastanaka, na pričaonici, pročitao sam poruku naglas. I drugi ljudi su saznali priču, a ne samo ja i on.

Danas smo bolje. Sa LISTAG-om i CETAD-om smo uvideli da nismo sami. U stvari, na ceremoniji dodele diploma našeg deteta bilo je i ljudi koje smo sreli u CETAD-u, i želim da im se zahvalim na podršci. Da, bolje smo kao porodica; njene sestre, koje su u početku imale problema s prihvatanjem situacije, kupile su joj torbicu za šminku. Šetamo svi zajedno: moja žena, moje devojke i ja. Slikam je dok čvrstim korakom ide ka stanici metroa.

Iz zbirke priča **Gokkusagından Hikaieler**,
porodica **LISTAG** u Turskoj (oktobar 2018)
Na engleski prevela: Arda Enfiedži

PRIČA 21

Da li ste se ikada..?

Lujza Greč, Malta

Da li ste se ikada osećali izgubljeno i nesigurno, ne znajući kuda idete ili šta radite?

Da li ste se ikada osećali zbunjeno i uznemireno, ne verujući nikome, plašeći se da progovorite jer ćete biti osuđeni? Da li ste se ikada osećali kao da vam je srce razbijeno na milijardu parčića koji se više nikada ne mogu sastaviti, grcate i želite da vrištite zbog neizrecivog bola kroz koji prolazite?

Da li ste se ikada osećali usamljeno, ne znajući kome da se obratite?

Da li ste ikada morali da progovorite, ali su vam reči čvrsto zapele u grlu? Ja jesam!

Da li ste se ikada našli u realnosti goroj od vaše najgore noćne more, a ipak znajući da će ta realnost tu da ostane, i da ne možete učiniti ništa da je promenite?

Da li ste ikada otkrili da ne postoji način da sami putujete kroz tu stvarnost, a onda u nekome nađete utehu?

Da li ste ikada saznali da ste gurnuti u bitku koja se nikada neće završiti? Bitku sa samim sobom, i bitku protiv sveta koji je toliko pun predrasuda i netolerantan, sveta čiji su postupci i reči okrutni i štetni, sveta koji izuzetno teško prihvata različitost.

Ja jesam!

Kada sam saznala da je moj sin gej, sva ta osećanja su me proganjala i rugala mi se! Da li bih prestala da ga volim? Nikad! Ipak, pošto sam iskusila surovost ovoga sveta, plašila sam se za njegovu bezbednost, za njegov život!

I plašila sam se se da bi mu drugi mogli pretvoriti život u pakao. Znala sam da su ga zadirkivali i maltretirali tokom školskih godina, i da su, uprkos svim zakonima koji su od tada doneti, ljudi i dalje puni predrasuda. Rašireno je uverenje da je biti gej stvar izbora. Pogrešno je uverenje da su LGBTIQ osobe promiskuitetne i/ili pedofili. I toliko drugih naopakih ideja širi se naokolo i tolika mržnja se rasplamsava protiv ove zajednice. Da li će to ikada prestati!

Dakle, da, sve sam to osećala!

Bio je to dug put. Dugo sam podozrevala da je moj sin gej, ali nisam želela to da prihvatim, nadajući se da grešim u svojim pretpostavkama. Verujući i želeći da stvari ispadnu drugačije. Nikada nisam imala iskustvo „autovanja“ sa svojim sinom, već sam morala da ga pitam, otvoreno, nekoliko godina kasnije, može li da mi kaže da li je gej. I odgovorio je, sasvim nonšalantno: „Mislio sam da znaš!“

Mogu li ikada prestati da volim svoga sina? Ni za milion godina, nikada! Dobra i brižna duša, ponekad ljutita, ali uvek puna ljubavi! Čovek mnogih talenata, čovek zdravih vrednosti. Kada je odlučio da ode da živi, studira i radi u inostranstvu, srce mi se cepalo, ali znala sam da mu je potreban prostor da raste, uči i širi svoje vidike.

Mom mužu i meni je trebalo dosta vremena da skupimo hrabrost da podelimo tu istinu s članovima porodice, pa čak i sa bliskim prijateljima. Naišli smo na neke prepreke, što smo i očekivali, ali ništa loše. Polako, ali sigurno, ljubav unutar porodice je učinila da svi isplivamo iz toga.

Moj sin je pustio korene u Mančesteru, i tamo je bio veoma srećan. Pronalaženje srodne duše u tom gradu bilo je šlag na torti. Nije samo pronašao mesto koje voli, već i osobu s kojom će ga podeliti. Kada smo upoznali njegovog partnera, videli smo da se vole i poštuju, i da im je život dobar. Usrećili su jedan drugog. Upoznali smo naše buduće prijatelje, i bili smo oduševljeni time. Odmah smo kliknuli i počeli da se družimo. Otkrili smo da delimo mnogo istih vrednosti u životu i bili smo prezadovoljni što su naši sinovi pronašli ljubav jedan u drugom. Ranije ove godine

naši sinovi su se venčali. I, vau, kakvo je to venčanje bilo! Bilo je to malo venčanje, samo porodica i prijatelji. Cela stvar, ceremonija i prijem bili su stvarno čarobni. Nisam mogla da poželim ništa bolje!

Tokom tog perioda previranja u našim životima, dok smo pokušavali da se pomirimo s tom novom realnošću, tražili smo i pronašli ogromnu količinu solidarnosti od DRACHMA roditelja, grupe za podršku koju su osnovali roditelji LGBTIQ osoba kako bi pomogli drugim roditeljima da pronađu siguran prostor gde mogu da razgovaraju, da se mole i da podele svoja iskustva, strahove i radosti. Bilo je to divno putovanje tokom kojeg smo našli mir i radost u svom životu, i na kome dalje radimo na podizanju svesti i nastavljam da podržavamo druge roditelje.

Naše verovanje u Boga ispunjenog ljubavlju i brigom pomoglo nam je da idemo napred i da podelimo svoje iskustvo sa drugima. Znamo da BOG VOLI! On nikoga ne isključuje iz Svoje ljubavi. On je stvorio svakoga od nas na svoju sliku i priliku, i sve nas voli bezuslovno! I to je nepobitna istina!

PRIČA 22

Ako si ti srećan, i ja sam srećna

Zulejha, Turska

Kada je moj dečak išao u osnovnu školu, dobio je bradavice po rukama. Bilo ih je mnogo, i njemu je to bilo neprijatno, stideo se. Hteo je da krije ruke u džepovima, ali ja sam ga uvek držala za ruku kada sam ga dovodila u školu i kada sam ga uzimala iz škole. Iako je hteo da povuče ruku, ja sam je držala čvrsto jer dobila sam ga kao vrlo mlada, odrastali smo zajedno, i znala sam da neću moći nikada da ispustim tu ruku, za koju sam ga držala i kad je bio mali, čitavog života.

Bili smo poput prijatelja, mogli smo da razgovaramo o sovjim problemima. Do srednje škole... Tada to nisam znala, ali moj dečak se razlikovao. Kada je krenuo u srednju školu, majka njegovog bliskog druga došla je kod mene na posao i rekla mi da moj dečak ima neke probleme. Kazala je: „On se drugačije ponaša, i mislim da ima dečka.“ Osetila sam se kao da me je neko upucao u glavu, jer nisam primetila ništa nalik tome. Naravno, bila sam tužna, naljutila sam se. Odlučila sam da razgovaram s njim kad dođem kući posle posla, i pitala sam mu da li je to istina. Rekla sam mu da zajedno možemo da prevaziđemo svaki problem, kao i sve one koje

smo prevazilazili ranije. Ali on je plakao i govorio da je to nesporazum. Odlučila sam da mu verujem. Nastavili smo naš uobičajen srećan život. Pošto nikad nisam išla na fakultet, bilo mi je zaista važno da on studira. Kad je završio prvu godinu fakulteta, slučajno sam naišla na onlajn razgovor koji je vodio s drugim dečakom. Nije to bio razgovor dva prijatelja, već između dvojice ljubavnika.

Ponovo sam osetila kao da sam pogođena u glavu, više nisam imala kuda da bežim. Ovoga puta sam se plašila da pričam jer je on bio student, živeo je sam u drugom gradu. Uplašila sam se da se neće vratiti, ali nisam imala izbora i morala sam da se suočim s njim zarad istine. „Da mama, istina je, nema rešenja, takav sam otkad znam za sebe“, rekao je, ali sam mu obećala da postoji način da se ta situacija reši. Iako je plaćući rekao da je to nemoguće rešiti, mislila sam da ćemo biti u stanju to da rešimo, ili sam se potajno nadala da će on opet negirati celu stvar, ali nije. Bila sam tužna i ponovo sam završila u bolnici. Pokušala sam lepo da razgovaram s njim; i svađali smo se, maltretirala sam ga jer nisam znala ništa o tome. Iako sam bila majka koja voli da čita, nisam znala ništa o ovoj temi. U to vreme, zbog moje neupućenosti, i ja i moj dečak smo mnogo propatili. Jednog dana, moj sin mi je prišao i rekao: „Ne želim više da te rastužujem, odlazim iz kuće.“ To je bilo poražavajuće, jer je on bio čitav moj svet. Pokušala sam da ga sprečim da ode, ali nisam mogla. Posle godinu i po dana, perioda koji je za mene bio zaista težak, rekao je da želi da razgovara sa mnom. Kada je došao, zagrlila sam ga i udahnula njegov miris. Stvarno mi je nedostajao. Rekao je da živi u Istanbulu i da ne može bez mene, pa me je pozvao kod sebe. Odgovorila sam mu: „Naravno da ću doći, uvek sam uz tebe, ne zaboravi to jer te mnogo volim. Ti si moj ceo svet“, i ponovo smo počeli da se viđamo. Ali mom dečaku je i dalje bilo neprijatno u mojoj blizini. Kada mi je jednog dana prišao i rekao: „Nešto sam uradio“, ne znam kako, ali shvatila sam šta se dogodilo. Mislila sam da je moj sin homoseksualac, ali zapravo je bio transrodna žena. Imala je implantate u grudima. Plakala je kad mi je to rekla, ali ja nisam plakala. Postupila sam odvažno, jer da nisam, mogla sam još jednom da izgubim svoje dete. Zagrlila sam je i rekla: „Ako si ti srećna, srećna sam i ja.“ Od tada je moje dete zaista postalo srećno, njoj je bilo prijatnije, ali ne i meni. Ništa nisam znala. Nisam znala kako da se nosim sa situacijom.

U jednoj od bolnica, doktori su mi kazali da postoji mesto za porodice i

majke poput mene. Tada nisam znala šta znači „transrodno“, pa sam napisala „majke homoseksualaca“ na internetu, da bih našla ovaj sajt. Tamo sam naišla na LISTAG. Pozvala sam ih i razgovarala s jednom majkom. Rekla mi je za sastanak CETAD-a. Prisustvovala sam tom sastanku, i nisam na njemu mogla ni da kažem: „Moj dečak je transrodan“, jer nisam znala šta to znači. Kada sam počela da razgovaram s drugim majkama koje su prolazile kroz istu stvar, saznala sam da to nije hir, da to nije nešto što možete da rešite, da nema veze s tim jeste li to hteli, već da se takvi rađate. Osećala sam se ohrabrenijom posle svakog tog sastanka. Kada se moje dete vraćalo kući, nadala sam se da su vrata mojih komšija zatvorena, jer nisam htela da ga vide, ali sada želim da svi vide moje dete jer moje dete nije učinilo ništa čega bi se stidelo, nikoga nije uznemiravalo. Alah ju je napravio takvom, takva je rođena, i ja sam morala da budem uz nju. Htela sam da je vidim snažniju jer je moje dete, nažalost, bilo u onom isključenom delu društva.

Dozvolite mi da vam ispričam jedno loše sećanje. Dok smo tražili stan dosta smo se mučili. Vlasnik kuće bio je homofobičan, tu gde sam iznajmila stan. Nakon što smo očistile mesto, sele smo da večeramo, nismo se još čestito ni smestile. Pozvao je vlasnik kuće i rekao da želi da dođe. Moje dete je ustalo od stola, jer ako bi je vlasnik video, shvatio bi situaciju. Osetila sam grč u želucu. Onda sam počela da se preispitujem: zašto ne govorim ljudima o ovome, a da me nije sramota? Odlučila sam da se posvetim borbi za prava LGBT+ osoba. Počela sam da idem na sastanke LISTAG-a svake nedelje. Sada je moj odnos s mojim detetom prilično dobar. Sada svuda mogu svoje dete da zovem „mojom ćerkom“. Kao i sa njom, u dobrim sam odnosima i s njenim prijateljima i drugim ljudima poput nje. Sada sam ovde s LISTAG-om. Želim da uradim što je više moguće. Bila sam daleko od svog deteta godinu i po. Ni dan-danas ne znam šta joj se događalo za to vreme. Sada želim da dođem do što više porodica i kažem im: „Ko god da je vaše dete, ako nosi suknju, ako nosi pantalone, ima dugu kosu, ima kratku kosu, šminka se, šta god da radi, kada ga zagrlite i pomirišete shvatićete da se njegov miris nikada ne menja. Budite uz svoju decu. Samo ih volite.“ Moja majka je bila oduševljena mojim detetom. Ispričala sam joj celu situaciju i naterala je da ode na sastanak CETAD-a. Kada sam tamo čula svoju majku kako kaže: „Sada volim svoje unuče više nego ranije“, osetila sam neizmernu sreću... Jer u stvarnosti se moje dete

nije promenilo. Sada kad vidim da neko posmatra moju ćerku dok idemo ruku pod ruku, još više je gledam u oči. Ali ono najvažnije jeste da se osoba koja sam bila pre nego što sam saznala za njen polni identitet i osoba koja sam sada razlikuju kao nebo i zemlja. Prosvetlila sam se, promenila sam se. Nemamo više maske, srećnije smo, bolje smo i imamo čvršću vezu.

Iz zbirke priča **Gokkusagından Hikaieler**,
porodica **LISTAG** u Turskoj (oktobar 2018)
Na engleski prevela: Arda Enfiedži

PRIČA 23

O autovanjima i vezi

Liesma Ose, Letonija

Sećam se sebe kao mlade letonske edukatorke kako stojim ispred flipčarta s crtežom koji sadrži tri reči: NASTAVNIK SARADNJA UČENIK. Bilo je to tokom moje prve međunarodne radionice o perspektivama građanskog vaspitanja. Pokušala sam da objasnim nešto na engleskom koji bio loš i nespretn, ali moj osećaj uverenosti bio je veoma visok. Glavna stvar je bila – niko nije u centru, ali ono što je centralno jeste – saradnja, ono što radimo i doživljavamo. Verovala sam u necentričnost u obrazovanju i verovala sam u produktivne odnose – u životu kao takvom. Bilo je to 1996. godine.

Još uvek to verujem. Generalno spadam u srećnike: imam iskustvo obogaćujućih i srećnih odnosa u svojoj porodici, s roditeljima, sa svojim partnerima. Još u detinjstvu, me je moj voljeni otac obasipao ljubavlju i potpuno razmazio. Dakle, potencijalno mi je to snažno prisustvo ljubavi pomoglo u komplikovanim situacijama kao što je ova priča u vezi s ćerkinih i mojim ličnim autovanjem.

Vероватно je pravo mesto da napomenem da imam iskustvo iz dva braka, i da iz prvog imam dvoje fantastične – vedre, iskrene, lepe i srećne – dece, Lindu i Edgarsa.

Linda ima trideset dve godine, naučnica je i kvir. U vezama, pretpostavljam, Linda preferira ljubav, poštovanje, iskrenost i privlačnost, više nego muževnost ili ženstvenost. I izuzetno je draga osoba.

Ona ne živi u Letoniji. Pa, iz mnogo razloga, ali verujem da je to što je kvir

među njima. Izašla je iz ormana – „mama, ja sam sa... Stine“ – u leto 2008. Ispočetka sam bila šokirana i ostala bez reči, bila sam veoma gruba prema svojoj ćerki, moram da priznam, i još mi je žao zbog toga. Linda, hoćeš li mi oprostiti, molim te?

Onda su mi kroz glavu prolazile misli poput... „kad vi ovo tolerišete, i vaša deca će“. Ovde je važno napomenuti – radila sam kao direktorka programa za ljudska prava u međunarodnoj fondaciji, a zastupanje LGBTI osoba bilo je među mojim profesionalnim obavezama. Pored toga, imala sam nekoliko gej osoba među poslovnim akterima i svojim prijateljima. I povrh svega, verovala sam u njihovu stvar.

Međutim, kada je ta stvar postala i moja lična, drugačije sam reagovala. Pa, pomislila sam, sada se to meni dešava. I moja ćerka, od svih ljudi, doživeće sve „dugine boje“ negativnih društvenih stavova prema „drugacijima“ u smislu seksualnih izbora: netoleranciju, osudu, distancu... Ali moram da kažem da mi je, na kraju svega, upravo moje profesionalno pozitivno iskustvo pomoglo da se izborim sa ovom ličnom konfuzijom. Plus suptilna podrška mog muža orijentisanog na budizam, koji me je samo smirio; „Nemoj da poludiš, molim te. Ono što je ovde važno jeste Lindina sreća. Ako je srećna, sve je u redu.“

Ostale reakcije u porodici bile su veoma različite: moj sin je od prvog trenutka davao podršku i pokazivao razumevanje, i još uvek je tako. Edgarse, ti si neverovatan! Moja mama... bolno iskustvo je to bilo za nju i za sve nas, posebno za Lindu. Odbila je da razgovara s nama, legla je i pretila da će umreti. Još uvek se stidi pred svojim prijateljima i nikome ne govori. I tužna je što nema unuke.

Moje autovanje kao majke kvir osobe teklo je prilično sporo i s nekim zbrkanim osećanjima, bez obzira na otvoreno i poverljivo organizaciono okruženje u fondaciji u kojoj sam nekada radila. Osećala sam se nesigurno i drugačije kad moje kolege pričaju o svojoj odrasloj deci. Onda, skoro godinu dana nakon što se Linda autovala porodici, autovala sam se i ja pred svojim kolegama. Kada su me pitali da li je Linda u nekoj ozbiljnoj vezi, rekla sam: „Da, ona živi s devojkom.“ Ova rečenica je imala apsolutno opuštajući efekat. Naravno, moje kolege nisu imale ništa protiv činjenice da se seksualna orijentacija moje dvoje dece razlikuje.

Bilo je to 2009. godine. Ako me pitate da li sam se autovala na svom sadašnjem, novom poslu, kao administratorka u visokom obrazovanju,

moj odgovor je: ne. Ni u kom slučaju! Ja jesam spremna za to, ali moje kolege nisu. To je ono što doživljam u svakodnevnim profesionalnim interakcijama i sa ulaskom u organizacionu kulturu kao takvu. I to je nezgodno, jer je moj video o istom pitanju mog „autovanja“ ovde emitovan na nacionalnom radiju i preko internet televizije.

Možete me pitati šta sam naučila kao majka kvir ćerke. Inače, još uvek učim od nje: kako uživati u malim trenucima sreće u životu, kako da se pustim. I naučila sam da je autovanje priča bez kraja, jer ćete se sa tim izazovom suočavati u svakom novom društvenom uređenju, kako ličnom tako i profesionalnom.

Imam li neki savet za svoje kolege roditelje? Da, imam. Suočeni s drugačijom seksualnom orijentacijom svoje dece, imate samo dve mogućnosti: ili da to prihvatite ili da ih zauvek izgubite. Nema trećeg puta.

PRIČA 24

Pokušavamo da shvatimo situaciju

Olena, Ukrajina

Moja ćerka mi se 2011. autovala i rekla za svoju želju da živi kao muškarac. Tako se osećala. Nisam to razumela i nisam to prihvatila. Naš odnos se pokvario, a moja ćerka je napustila školu, otišla u drugi grad i potom se preselila u Kijev. Retko smo se viđale; a kada smo to i činile, ti susreti nisu bili prihvatljivi ni za jednu od nas dve.

Ne znam koliko bi dugo trajao ovaj neobjavljeni hladni rat u našoj malojoj porodici, ali u našu zemlju je došao pravi rat. Odjednom su eksplozije granata i zviždanje metaka postali moja svakodnevna realnost. Rat je odneo živote ljudi koje sam poznavala, narušio uobičajeni način života, doneo bol i patnju neočekivanih i neizvesnih gubitaka. Ali ovaj rat me je i naterao da shvatim da na ovoj zemlji imam samo to svoje jedino dete i, kakva god da je, volela sam je i nisam želela da je izgubim. I shvatila sam da, čak i da se ceo svet uroti protiv mog deteta, ja bih postala onaj dom, u kome može da se oseća sigurno.

Samo promislite o tome. Čekamo svoje dete devet meseci, pokušavamo da saznamo šta će se roditi, nadamo se nekakvoj sudbini za nju, ili za njega, koja će biti bolja od naše – sve je tako lepo u tim našim snovima. A onda dolazi dan kada naše dete prizna da je gej ili da ima nekonvencionalan

rodni identitet! Čini nam se da se ceo svet samo tako srušio, a sve naše nade i očekivanja se pretvorili u prah. Plačemo, pokušavamo nešto da uradimo, ne znamo s kim da razgovaramo, zatvaramo se u sebe, tražimo spas u molitvama, pametnim knjigama, krivimo sebe za ono što se dogodilo. Ne znamo kuda sa svojom nesrećom. Ponekad se čak jednostavno okrenemo od toga, prestanemo s komunikacijom, misleći da je to naša kazna zbog nečega. Onda pokušavamo da razumemo situaciju, tražimo knjige, gledamo, idemo kod psihologa, psihijataru. Ja nisam izuzetak; jednostavno, u mom životu se desila jedna od najgorih nevolja – rat, no to mi je pomoglo da shvatim da je život, bez obzira na sve, najvažnija vrednost. Naša deca nisu naše vlasništvo, ona imaju svoj put, svoju sudbinu i sve što možemo da uradimo jeste da ih volimo, podržavamo i verujemo u njih. Moje dete, koje je sada postalo moj sin, savetovalo me je da se obratim organizaciji roditelja koji imaju LGBT decu. I zahvalna sam sudbini što sam, ipak, došla u TERGO. Nije bilo lako. Nisam mogla ni da objasnim zašto sam pokušavala da nađem hiljadu razloga da tamo ne odem danas, možda sutra... Zahvalna sam što se u mom životu desio susret sa TERGO-om, jer su mi ti naši treninzi i sastanci pružili podršku i pomogli da shvatim da to što se desilo mom detetu nije perverzija, već prirodna stvar. Ne samo da su me razumeli i podržavali, već mi se tamo činilo da sam u nekoj velikoj porodici, druželjubivoj i ispunjenoj ljubavlju. Sada moj sin i ja imamo nov život i novi dom!

PRIČA 25

Kako se osećaš kao majka gej muškarca?

Špresa Kodra, Albanija

Moja poruka svima!

Tokom godina sam upoznala mnogo ljudi iz LGBTI zajednice – iskrenih ljudi koji se ne plaše da kažu šta žele i šta osećaju. Poznajem mnoge roditelje koji se suočavaju s dilemama, nesposobni da shvate šta se dešava s njihovim sinom ili ćerkom. Rekli su mi da su često razmišljali da okončaju svoj život ili da zatvore oči, da pokušaju da zaborave ono što vide, želeći da veruju kako to nije istina. Naravno, jako mi je žao roditelja, ali više žalim zbog onoga što se dešava njihovoj deci. U većini slučajeva, ti mladi postaju „žongleri“ u svom životu tako što se pred članovima po-

rodice pojavljuju kao različite osobe. Želeći da udovolje roditeljima, oni malo-pomalo iskrivljuju svoje pravo ja i u mnogim slučajevima rizikuju da takav način života postane njihova svakodnevna stvarnost.

Često sam se pitala kada sam shvatila da je moj sin Arber zapravo „dru-
gačiji“ od drugih. Mnogo puta sam pokušavala da dam odgovor na to, dok nisam shvatila da sam oduvek znala i osećala da je Arber poseban. Nisam profesionalac, niti istaknuta govornica. Nikada ranije nisam ni sa kim razgovarala o sklonostima mog sina. Iako su me emocije u tom trenutku izdale, snaga da podržim svog sina Arbera i dalje me drži. Nije lako ubediti sebe u stvarnost, nije lako reći sebi da imaš gej sina. Teško je... bilo je. Kao dete, Arber je bio tako divan i sladak, vezan za mene i neverovatno delikatan i nežan. Danas sebi kažem: da sam onda imala informacije koje sada imam, shvatila bih da je moj sin gej još dok je bio dete, da je njegovo delikatno i skoro savršeno biće bilo tako transparentno u svemu. Verovatno bih poštedela sebe, a posebno Arbera, intenzivne patnje tokom njegove adolescencije.

Bila sam nespremna za ono što se Arberu dešavalo. Počeo je da se povlači u svoju ljušturu i da uopšte ne komunicira o tome kroz šta prolazi. Nekada toliko vezan za mene, Arber mi je polako postajao stran i dalek. Počele su te duge noći u kojima je on izbivao iz kuće, uz pitanja mog muža o njemu i jakim znacima nervoze mog deteta. U početku, šta god da se Arberu dešavalo, krivila sam društvo što ga je odgurnulo i naučilo ga da pribegava alkoholu. U to vreme se Arber kamuflirao tako što je kući dovodio i prijatel-
jice. U tako haotičnoj situaciji odlučila sam da zanemarim bilo kakav moral i kodeks i da kopam po Arberovim stvarima, dok jednog dana nisam našla odgovor u džepu njegovih pantalona. To je bila droga.

Ali zašto je takav čovek morao da se drogira? Tada je počeo jedan od naj-
mračnijih i najbolnijih perioda za moju porodicu. Počele su noćne pa-
trole, stražarenje nad Arberom, praćenje svakog njegovog koraka, svakog detalja koji bi mi pomogao da shvatim kako da upravljam situacijom. Ma-
lo-pomalo sam počela da shvatam šta se dešava. Počela sam da shvatam da je droga samo jedan od razloga, a ne glavni faktor patnje mog sina. Tada sam prestala da govorim bilo šta svom mužu, u strahu da ne sazna šta se dešava, i počela sam da pratim sina ulicama Tirane. Ne možete zamisliti patnju i poniženje koje sam osećala dok sam šetala potpuno sama mračnim ulicama Tirane, ulicama bez osvetljenja, praćena poniža-

vajućim dobacivanjima taksista. Bilo je zaista bolno kad nisam uspela da pronađem sina, kad nisam uspevala da ga stignem na vreme, i nestajao mi je iz vida. Onda bih se vraćala kući u suzama, sa srcem koje je u svakom trenutku moglo da eksplodira. Čekala sam ga do jutra u njegovoj sobi prepunoj velikih postera polugolih žena i plišanih medvedića. Činilo se kao da sam ušla u sobu nekoga ko je živio između dva sveta. Često bismo se ujutru svađali zato što sam ušla u njegovu sobu. Konačno me je izbacio iz svoje sobe. Bilo je beskorisno sedeti blizu vrata i čekati da razgovara sa mnom. Kad je hteo da izađe, pokušavala sam da budem stroga pitajući ga gde ide, ali uvek bih gubila u tim svađama, a on bi samo otišao ostavljajući za sobom polomljen nameštaj. U jednom od tih redovnih noćnih provoda, desilo se da smo se sreli u susedstvu, i da sam ušla u njegov auto i počela da ga ispitujem: „Zašto se drogiraš? Zašto uništavaš sebe? Šta te tako veliko i loše tera da radiš tako nešto sebi i da se ubijaš?“ Bio je to prvi put da me je sin posle mnogo vremena pogledao u oči. „Znaš!“ rekao je. „Znaš!“ Obično sam znala. Već sam shvatila šta uništava mog sina. Rekla sam mu da znam, ali htela sam to da čujem od njega. Htela sam da mi on to kaže. Sećam se da smo išli nekud blizu Tiranskog jezera, usred mraka, i tamo mi je priznao svoja prava osećanja. Upotreba droge bila je jedini način da se priđe albanskim muškim modelima, snažnim i agilnim. Te sam noći mnogo plakala zajedno sa svojim sinom.

Danas sam se predala istinskoj stvarnosti: stvarnosti da je moj sin gej i da koristi drogu da ubije tu stvarnost. Izabrala sam svog sina. Bilo je to tokom dugog perioda Arberovog oporavka, mog prisustva skoro svakog sata u danu s ciljem da ne padne u zagrljaj neke druge sudbine.

Srećna sam što sam imala priliku da upoznam svog sina. Srećna sam što je moj sin imao hrabrosti da pronađe svoj put i ponosna sam na ono što moj sin radi. Arber i svi ostali momci i devojke koje sam imala prilike da upoznam nemaju čega da se stide. Nemaju oni nikakve loše osobine. To su naša deca, ona kojima smo dali život da bi im Bog, ili nešto drugo, odredio da budu posebna jer vole na svoj način. Ponosna sam na svog sina jer me nije razočarao. Ponosna sam jer za sve što je postigao i što će postići ima da zahvali vlastitom trudu i snažnoj volji. Takođe sam ponosna na posao koji radi, na njegovu posvećenost i svakodnevnu iskrenost u životu. I danas mogu da kažem: da sam imala još neke informacije, ili da sam malo ranije priznala ono što sam znala – moj sin ne bi toliko patio. Ali tako je

trebalo da bude, morala sam da upoznam svog sina kroz patnju, i važno je da je sve prošlo kako treba. Ne znam šta da savetujem drugim roditeljima o njihovoj deci, osim da obrate malo više pažnje na ćutanje svoje dece. Umesto unapred stvorenih predrasuda, samo pomislite – oni su naši sinovi i kćeri! Slušajte ih, jer oni pokušavaju da razgovaraju s vama svakog trenutka kroz tu svoju tišinu. Ono što „uništava“ vašu decu nisu ni seksualna orijentacija, ni to što su gej, već veliki pritisak i veliki strah od predrasuda porodice, prijatelja, društva uopšte. U svakom slučaju, nije seksualna orijentacija ono što ih čini dobrim ili lošim. Sloboda da živite svoju seksualnu orijentaciju omogućava vam da rastete i uspete u drugim oblastima života. Oni su naša deca i potrebni smo im, i divni su!

U maju ove godine suprug i ja smo dobili godišnju nagradu GALA Skloništa za LGBTI+ osobe u Albaniji. Nagrađeni smo kao roditelji za najveću podršku u našoj zemlji. Mnogo smo dirnuti zbog toga, i posvećujemo nagradu našem sinu. Srećni smo što smo primer te bezuslovne ljubavi.

Ne znam koliko majka može da bude srećna ako joj je dete gej, ali u svim slučajevima koje znam roditelji su ljuti, frustrirani i neprijateljski raspoloženi prema svojoj deci. U jedno sam sigurna: svaka osoba koja je suštinski drugačija radije bi da ne bude takva, kako bi izbegla svakodnevne probleme koji iz toga proizlaze. Poznajem mnoge ne-gej ljude koji više vole da ne govore o toj realnosti, ali dobro je razgovarati, i bez nužnog uvlačenja Boga u te stvari!

PRIČA 26

Za moju ptičicu

Neşe Tamer, Turska

Htela sam da imam još jedno dete. Pre svega, mislila sam da će to biti doživotni saputnik za moju ćerku. Onda sam htela da imam ćerku. Htela sam da ima veliko srce i da zna kako da primi ljubav i da je poklanja. Onda sam počela da izvoljevam. Kad smo kod toga, poželela sam da ima crnu kovrdžavu kosu i zelene oči.

Ubrzo ću saznati da su mi sve želje ispunjene. Desilo se čudo. Rodila mi se ćerka.

Posle sedamnaest godina saznala sam da je moja ćerka lezbejka. U isto vreme sam shvatila da se svet zaista ruši svuda oko mene. Zaglavila sam

se pod ogromnom ruševinom. Imala sam povez preko očiju. Nisam mogla da dišem. Svet je stao. Boje su izbledele. Nije bilo svetla. Moja postojana istorija života s mojim detetom bila je ruinirana. Moji snovi o budućnosti uništeni. A danas sam se zaglavila tamo gde sam bila užasnuta time šta će ljudi misliti o nama. Moja ćerka je bila izgubljena. Stoga sam i ja, koja sam veliki deo svog postojanja održavala kroz to majčinstvo, bila izgubljena. Loša stvar je bila to što sam se pomirila s tim svojim stanjem, i što nisam ni želela da me pronađu.

Još jedno čudo me je spaslo ispod tih ruševina – moja ćerka. Pružila je ruku, i ja sam je uhvatila. Ispružila sam ruku, i ona je držala moju. Svet je ponovo počeo da se okreće i boje su počele da oživljavaju. Ljubav je bila svuda okolo. Rekla je da nije pogrešila. Rekla sam joj da nije sama. Rekla mi je da ljubav ne poznaje pol ili rod. Ljubav je bila svuda, za one koji umeju da je pronađu i da budu dirnuti njome. U prirodi, u planini koju toliko voli, u zvezdi padalici na nebu, a danas... u devojci. Bila je to ljubav za kojom je pošla. Nije bilo važno gde i ko ju je utelovio. Kao što mi je rekla, želela sam da budem deo sveta svoje ćerke. Htela sam da budem moja ćerka. Bila sam oslobođena poput ptice koja je mogla da leti danima a da nigde ne sleti.

Iako je naša priča imala srećan završetak za nas, život nije lak ni nama, a ni našoj deci. Diskriminacija, marginalizacija, govor mržnje i uznemiravanje su svuda oko nas. Mi, kao roditelji koji se plaše svake sitnice koja bi mogla da naškodi našoj deci, nastavljamo da se borimo za tu našu decu, i sa svojom decom. Nastavljamo da podižemo svest i kličemo da nismo pogrešili i da nismo sami. „Čak i ako se ništa drugo ne promeni, sve se menja ako se promenim ja“, rekao je Balzak.

Dakle, hoćete li da promenite svet, da otkrijete šta bi moglo da se dogodi?

Iz zbirke priča **Gokkusagından Hikaieler**,
porodica **LISTAG** u Turskoj (oktobar 2018)
Na engleski prevela: Arda Enfiedži

Ti su u prednosti jer možeš da biraš hoćeš li biti dečak ili devojčica, ja to nisam mogla

Snežana*, Bosna i Hercegovina

Moja ćerka je na rođenju ocenjena kao zdrava devojčica. Sve do puberteta rasla je i razvijala se kao sva druga deca. A onda u desetoj godini glas je počeo da joj mutira i postaje sve dublji. Počele su da joj rastu i izražene malje, ali niko od nas se nije oko toga preterano uzbuđivao. „Bože moj, pubertet kô svaki drugi“ – tako smo u tom trenutku mislili.

Međutim, kada je Vesna imala jedanaest i po godina, posle jednog izleta u prirodu, zamolila sam je da se skinе kako bih proverila da nema krpelja. Tada sam je prvi put posle nekoliko godina videla potpuno nagu. Bila sam šokirana. Umesto krpelja, ugledala sam nešto što liči na mikropenis koji je izlazio iz njenih usmina. Uplašila sam se i uspaničila.

Tada kreću naše posete lekarima. Nakon brojnih analiza, utvrđeno je da je Vesna interseks osoba. Do tog trenutka nisam imala pojma šta je to. Vesna ima vaginu, ženske mokraćne kanale i matericu. Nema jajnike: desni se nije ni razvio – bio je u vidu trakice i odstranjen je, a levi je bio testis koji se nije spustio – i izvađen je. Mikropenis nije bio izražen uvek, obično je bio u nivou usmina.

Usledila su brojna pitanja, odlasci kod psihologa, savetovanja i razgovori. Lekari su savetovali da se klitoris hirurški smanji, ali meni je to bilo strašno i plašila sam se. Najviše me brinulo da bi tom operacijom mogli da budu povređeni nervni završeci i da bi moje dete tako zauvek izgubilo mogućnost seksualnog užitka, ili da zbog psiholoških barijera nikad ne stupi u seksualne odnose.

Ipak, pao mi je kamen sa srca kada je, posle razgovora s psihologom, utvrđeno da je Vesna „u glavi“ devojčica. Ne smem ni da pomislim šta bi se s njom desilo da se izjasnila kao dečak, a ima ženske polne organe. Bila bi u mnogo većem problemu u sredini gde mi živimo.

Tako je i dilemu „operisati ili ne“ Vesna rešila sama. Nakon što je dobro razmislila, samo je rekla: „Doktore, capnite to“, i pokazala mu makazice prstima. Operacija smanjenja klitorisa je dobro prošla, i moja ćerka se dobro oseća.

Svesna sam da Vesnin život neće biti lak, ali idemo dalje. Nema preda-

je. To sebi govorim još otkad sam, nakon saznanja da je Vesna interseks osoba, tri dana plakala. Onda sam samo presekla i rekla sebi: „Pa nećeš valjda plakati nad živim i zdravim detetom.“

Jednom prilikom sam je pitala ima li simpatiju i da li je to dečak ili devojčica. Ona se zaveli od smeha i kaže mi: „Pa dečak, normalno.“ Tada sam joj odgovorila da bi i ono drugo bilo normalno.

Ona je danas poput svake druge tinejdžerke, jedino što ima malo dublji glas. Međutim, kao i većina interseks osoba, ima i druge dijagnoze. Blago joj je povišen šećer i ima Turnerov sindrom, zbog čega će, verovatno, ostati i relativno niskog rasta. Prepisana joj je hormonska terapija, zahvaljujući kojoj ima menstruaciju. Svejedno, zauvek će imati 95 odsto muških hromozoma, ali to ni meni ni njoj nije mnogo važno. „Važno je da ste zadovoljni time ko ste“, ima ona običaj da kaže, a mislim da i mnogo stariji retko to shvate.

PRIČA 28

Rodila sam zdravu devojčicu; danas je to momak, što je zapravo oduvek i bio

Andrijana*, Srbija

Moj sin Nikola* rođen je kao zdrava devojčica, ali se nikad nije tako osećao. Ovo nepoklapanje je počeo da ispoljava još od malih nogu oblačenjem i frizurom, no meni to nije bilo naročito čudno jer se i sama oduvek sportski oblačim. Bila sam već naviknuta na pitanja prolaznika: „Kako se ti, dečko, zoveš?“

Međutim, zauvek mi se urezala jedna situacija kada je Nikola imao pet godina. Bili smo na pijaci, i za tezgom je usledio uobičajen komentar „kav sladak dečak“. Po ko zna koji put sam rekla da je to devojčica. Kada je čovek malo odmakao, Nikola mi je rekao: „Mama, nemoj da ih ispravljáš, meni ne smeta da misle da sam muško.“ Danas, kada vraćam film, svesna sam da je to bio prvi znak. On je osećao da nije kao drugi. A nije znao šta je. Bilo je i pokušaja prilagođavanja. Pustio je kosu, na primer, ali je od toga brzo odustao. Problemi su krenuli još u vrtiću. U vrtiću je kažnjavan jer je trčao oko stola, bio nemiran i radio što „devojčica ne treba da radi“, a u prvom razredu je vraćen sa izleta uz komentar da je asocijalan, jer je hteo

da igra fudbal s dečacima, a ne „između dve vatre“ sa devojkicama. Situacija se komplikuje kako se približava pubertet. Nikola tada već jasno izražava da želi da bude dečak. Ali tada počinje i anksiozno ponašanje i dete postaje sve nesrećnije. Savetovanje kod psihologa nije mnogo pomoglo. On sa deset godina počinje kaišem da steže nepostojeće grudi. Trebalo mi je vremena da to otkrijem. Svaki izlazak iz kuće podrazumevao je sakrivanje grudi.

Sa jedanaest i po godina dolazi prva menstruacija i dete dobija višesatni nervni slom. Tad shvatam da je vrag odneo šalu, i da to nije samo faza, kao što su mi mnogi govorili, i definitivno izlazi na videlo da moje dete ne prihvata telo u kome je i da će činiti sve da ga osakati. Stezaće se makar ne mogao da diše, što je i radio.

Svakog meseca sam mu kupovala isključivo tampone, ali nikad nikakvog traga da ima menstruacije nisam videla. Steznik je nosio duže od propisanih osam sati dnevno. Skidao ga je samo kad spava, pa su mu se zbog toga pravile rane po telu. Mirisao je na trulež, ožiljci od bajndera ostali su mu godinama... Sam je od papirnih ubrusa i kartona pravio umetke za penis, kako bi popunio muške farmerke koje je nosio.

Tada, kad je imao jedanaest i po godina, počinju i tri godine hoda po mukama: lutanje među stručnjacima i traženje pomoći lekara i psihologa. Urade mu hormonsku analizu i kažu – ona je savršeno zdrava devojkica; ja kažem: „Nije, pogledajte dete!“

Da je u pitanju rodna disforija on mi je sâm rekao, od njega sam taj termin prvi put čula. Pokazao mi je blogove ljudi koji su prolazili kroz to isto. Ništa o tome nisam znala, a mnogo bi mi značilo da jesam. Dosta bi pomoglo da sam, recimo, znala za lek diferelin. Stala bi menstruacija, pubertet bi bio zaustavljen, i ne kukovi krenuli da mu se šire, mnogo psihičke i fizičke patnje bilo bi koliko-toliko izbegnuto. Taj blokator se daje deci koja prerano uđu u pubertet, kao i za rodnu disforiju. Lek zaustavlja pubertetske procese, omogućuje premladoj deci da još izrastu, i može biti koristan da telo ne ode dodatno u suprotnom smeru. Nikola je počeo da ga koristi tek s petnaest godina, i tek tada su prestale menstruacije.

U školi je prestao da ide u toalet, a leti se nikad nije skidao, obično je bio u dve majice i duksu. Zbog takvog ponašanja se događalo da ga vršnjaci vređaju i tuku, što me je i tada, kao i danas, najviše plašilo. Jednom mi je rekao kako zna da svakog dana na ulici prođe pored bar deset ljudi koji bi

ga ubili samo zbog toga što je to što jeste. Srećom, mislim i nadam se da je najgore prošlo.

On danas ima osamnaest godina i izgleda kao svaki drugi dečak njegovog uzrasta. Na njegovo ime sam se teško navikla. Ono koje sam mu dala na rođenju više ne postoji.

Od juna 2020. prima hormonsku terapiju, a uklonjene su mu i dojke. To mu je bila najveća želja, i nakon te operacije na povratku kući plakala sam kao kiša, od olakšanja.

Prvi put je nedavno obukao samo majicu. U međuvremenu je promenio rodni list, ime i matični broj. Iako su predrasude skrivena opasnost svuda oko nas, ma gde da živite, Srbija se pokazala kao zemlja u kojoj je moguće dobiti svoj život kao trans osoba i naići na pomoć i razumevanje i tamo gde to najmanje očekujete. Tranzicija je dug put, ali moje dete konačno živi svoj a ne neki tuđi život.

Zaključak

Da bismo promenili svet, moramo delovati zajedno. Moramo efikasno da se organizujemo. Pedeset roditelja koji delaju zajedno i formiraju jednu krovnu organizaciju kao što je ENP može postići mnogo više od onoga što bi ikada moglo da postigne petsto roditelja individualno, radeći sami i izolovano. Zato nam se već danas pridružite i registrujte se kao punopravni član.

Za više informacija o Evropskoj mreži roditelja LGBTI+ osoba pišite na info@enparents.org

Izjave zahvalnosti

***ENP** želi da se zahvali za podršku Roscommon komiteta za usluge za decu i mlade, iz Irske, za ovaj projekat.*

***ENP** želi da se zahvali za podršku Savetu Evrope za pokretanje projekta ove knjige.*

***ENP** želi da se zahvali Donati (Italija) na dizajnu i umetničkom oblikovanju knjige i korica.*

*Ovaj dokument je izrađen uz finansijsku pomoć Saveta Evrope. Mišljenja izražena u dokumentu ni na koji način ne odražavaju zvanični stav Save-
ta Evrope.*

